concept

TOEKOMSTVISIE LANDGOEDEREN AMELISWEERD EN RHIJNAUWEN

CONCEPT

Gemeente Utrecht, 03 december 2009

Dienst Stadsontwikkeling
Dienst Stadswerken

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE 2
Ligging 3
1 INLEIDING 4
Aanleiding 4
Inbedding in de omgeving 5
Ambitie 9
2 HISTORIE 10
3 DE LANDGOEDEREN ANNO 2009 14
Cultuurhistorie en landschap 14
Recreatie 16
Natuur 17
Boerenbedrijven en tuinderijen 20
Bereikbaarheid 20
Karakteristieken van de drie landgoederen 22
Rhijnauwen 23
Oud Amelisweerd 24
Nieuw Amelisweerd 25
Fort Rhijnauwen 26
Kromme-Rijnlandschap 27
4 VISIE 29
Cultuurhistorie en landschap 31
Landschappelijke relaties 35
Lanen 37
Bosbeheer 45
Tuinen 53
Recreatie 55
Ecologie en ecologische hoofdstructuur 59
Bereikbaarheid 63
Landbouw 67
Water 69
Milieu 71
Nieuwe functies 73
Educatie 75
Sociale veiligheid en handhaving 77
5 UITVOERING VAN DE TOEKOMSTVISIE 78
5.1 Beheer 78
5.2 Projecten en maatregelen 79
5.3 Organisatie en exploitatie 84

CONCEPT

Ligging

De landgoederen van Amelisweerd bestaan uit Nieuw Amelisweerd, Oud Amelisweerd en Rhijnauwen. Deze drie landgoederen liggen als een ensemble aan de Kromme Rijn, ten oosten van de stad Utrecht op circa 15 minuten fietsen vanuit de Utrechtse binnenstad.

FOTO VOGELVLUCHT

De landgoederen liggen ingeklemd tussen snelwegen (A12 en A27) en verstedelijkt gebied (Utrecht, Bunnik, Uithof). De ontwikkelingen die hier plaatsvinden hebben een directe invloed op de landgoederen, denk aan de verbreding van de A27 of de ontwikkeling van de Uithof. Gezien de betekenis van de landgoederen voor Utrecht en de omringende regio, nu en in de toekomst, is het belangrijk dat de Toekomstvisie betekenis heeft bij deze ontwikkelingen.

KAARTJE MET ALLE BENAMINGEN (LANEN, BOSSEN, GEBOUWEN ETC)+ projectgrens

CONCEPT

1 INLEIDING

Aanleiding

Ten oosten van Utrecht liggen de landgoederen Nieuw- en Oud Amelisweerd en Rhijnauwen. Dit is een bijzonder gebied, in Nederland en zelfs in Europa. Het gebied kent een eeuwenlange ontwikkeling waar de mens de hand in heeft gehad en wordt gekenmerkt door oude rivierbossen met zeer hoge bomen, door bijzondere natuurwaarden en door prachtige landgoederen met bijzondere cultuurhistorische betekenis. Niet voor niets is het een Rijksmonument, en onderdeel van de landelijke Ecologische Hoofdstructuur.

Het gebied is in de vorige eeuw door de gemeente Utrecht aangekocht als recreatiegebied voor haar bewoners. Het gebied is erg in trek is als recreatiegebied en betekent veel voor de inwoners van de Utrechtse regio en voor de verdere ontwikkeling van stad en regio als geheel. In totaal komen er zo'n 1,5 miljoen mensen per jaar, als passant op weg naar andere bestemmingen of als recreant voor bijvoorbeeld een wandeling. Vooral op mooie dagen kan het erg druk zijn in het gebied.

De combinatie van bijzondere waarden met de hoge gebruiksdruk brengt echter ook knelpunten met zich mee. Op topdagen zijn de landgoederen moeilijk bereikbaar, en de parkeerdruk in en rond de gebieden is dan erg hoog. Door de vele autobewegingen op het landgoed ontstaat er gedrang bijvoorbeeld bij het poortgebouw, en er kunnen onveilige situaties ontstaan.
Daarnaast ontbreekt een visie op de toekomst waardoor het beheer waarmee de kwaliteiten in stand gehouden kunnen worden niet helder geformuleerd kan worden. Onduidelijk is welke delen als bos worden beheerd (waarbij bijvoorbeeld omgewaaide bomen blijven liggen) of juist als landgoed met een cultuurhistorisch karakter. Oude lanen en sommige parkgedeelten zoals het Engelse Werk zijn mede daardoor in verval geraakt. Er is sprake van achterstallig onderhoud zoals het niet tijdig uitbaggeren van sloten en waterpartijen. Delen van de bossen zijn door hun ouderdom van circa 250 jaar in een eindfase beland, dit vraagt om gericht beheer. Al deze zaken moeten verwoord worden in een adequaat beheerplan, waarvoor een onderliggende visie nodig is.
Behalve voor de genoemde recreanten zijn de landgoederen ook dagelijks woon- en werkomgeving voor verschillende bewoners en bedrijven. De wijze waarop deze functies zijn ingepast in de landgoederen en de ontwikkelingsmogelijkheden voor deze functies verdienen aandacht.

Het vraagt een actieve rol van de eigenaar en beheerder van het gebied, de gemeente Utrecht, om te zorgen dat ook volgende generaties kunnen blijven genieten van de landgoederen. Gebeurt dit niet dan is het risico reëel dat de landgoederen in een negatieve spiraal terecht komen: de bijzondere kwaliteiten zullen dan verdwijnen en de landgoederen zullen vervallen tot een 'gewoon' wandelbos. Om deze actieve rol goed in te kunnen vullen is deze Toekomstvisie opgesteld. De Toekomstvisie is niet alleen gericht op behoud en herstel van de bestaande kwaliteiten (conserveren) maar ook op het ontwikkelen en uitvoeren van nieuwe ideeën die de landgoederen meerwaarde en extra/nieuwe kwaliteiten geven (ontwikkelen). Alleen door te conserveren én te ontwikkelen kunnen de landgoederen duurzaam in stand worden gehouden.
De visie geeft handvaten om beheer- en herstelmaatregelen te kunnen nemen, om projecten uit te voeren en om activiteiten te organiseren, en om keuzes te maken ten aanzien van bestaande en nieuwe activiteiten,.

De gemeente richt zich met de Toekomstvisie nadrukkelijk ook op haar partners in het gebied: andere gemeenten, waaronder de gemeente Bunnik, provincie, BRU, waterschap en rijkspartners. Ook voor ondersteuning in de sfeer van subsidies en middelen zal de gemeente samenwerking met deze partijen zoeken. De betekenis van de landgoederen gaat immers veel verder dan de stad Utrecht alleen. Daarnaast wordt ook actieve betrokkenheid gezocht van de bewoners, ondernemers en andere gebruikers in het gebied

CONCEPT

Inbedding in de omgeving

De landgoederen zijn sterk verbonden met de stad maar ook met de wijdere omgeving. Ze liggen als een rustpunt temidden van de complexe dynamiek en drukte van een stedelijk gebied, waarin Utrecht met de Uithof, Houten, Bunnik, Zeist en De Bilt de meest nabijgelegen kernen zijn.
De ontwikkelingen die deze dynamiek met zich mee brengt leidt tot kansen maar ook tot bedreigingen. Zo heeft de aanleg van de A27 in de jaren ’80 geleid tot doorsnijding van het gebied en heeft een barrière gelegd tussen de stad en de landgoederen. De veel recentere aanwijzing als EHS-gebied daarentegen biedt kansen voor natuur en recreatie.

Landschappelijk maken de landgoederen deel uit van een stevige structuur van 3 zeer verschillende landschappen: de Utrechtse Heuvelrug, het Slagenlandschap en het Rivierenlandschap. Door hun omvang van 300 hectare zijn ze daarin een substantieel element.

Om de betekenis te behouden is het belangrijk dat het gebied een zekere robuustheid heeft die overeind blijft in de dynamische omgeving. De Toekomstvisie is hiervoor de basis.

KAART OMGEVING: LIGGING TOV BINNENSTAD, INGEKLEMD TUSSEN MEERDERE GEMEENTEN, NABIJ SNELWEGEN, NABIJ BEDRIJVIG UITHOF, EHS, ONDERDEEL VAN WATERLINIE …

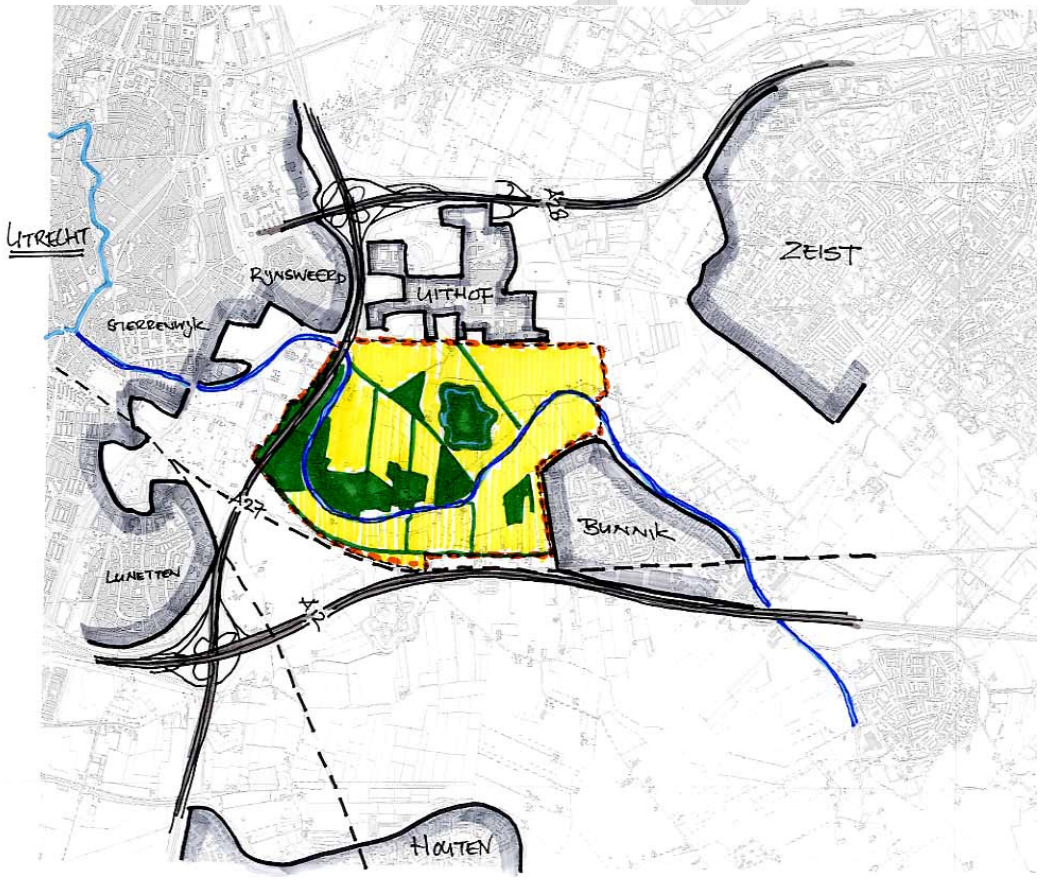

Betekenis voor ontwikkeling van Utrecht en de regio
In de Structuurvisie van Utrecht is het gebied onderdeel van één van de vier ingrediënten (nl de bijzondere landschappelijke setting) om van Utrecht een centrumstad met een hoge economische dynamiek te maken. De hoogwaardige groene omgeving, met natuur en cultuurbeleving in of dicht bij de stad maakt Utrecht bijzonder aantrekkelijk om zowel te wonen, te werken, te studeren als te recreëren. De landgoederen zijn hierin essentieel.

Niet alleen hebben de landgoederen betekenis voor de stad Utrecht, maar ook voor de regio. Deze regio kenmerkt zich door de aanwezigheid van een stedelijke agglomeratie van ruim 450.000 inwoners. Voor hen zijn de landgoederen met het Kromme-Rijnlandschap een belangrijke groene ruimte. Voor bewoners als recreatiegebied, maar ook als open groen ruimte tussen al deze steden en dorpen.

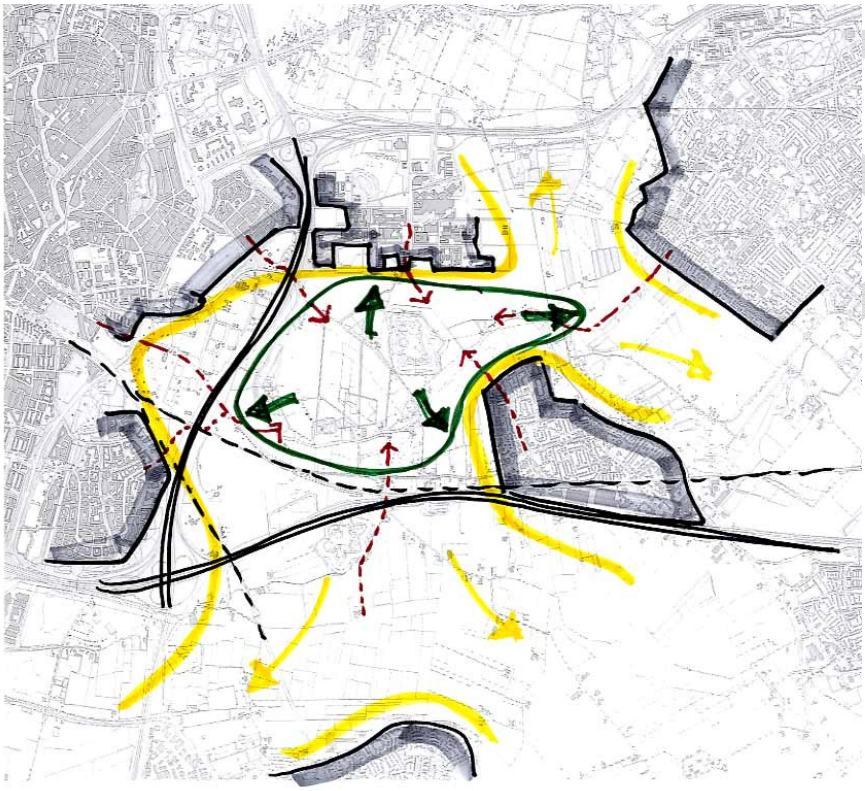

CONCEPT

Nieuwe Hollandse Waterlinie
De landgoederen liggen binnen de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Dit is een belangrijke verdedigingslinie uit de Nederlandse geschiedenis. In 2008 hebben gemeenten, provincies, waterschappen en terreineigenaren afgesproken forten op te knappen en diverse fiets- en wandelroutes aan te leggen. De linie is in 1995 door Nederland op de voorlopige Werelderfgoedlijst van de Unesco geplaatst.

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is, vanwege de waardevolle combinatie van cultuurhistorie en natuur, aangewezen als één van de 20 Nationale Landschappen. Doel van de Nationale Landschappen is om de landschappelijk kernkwaliteiten zoveel als mogelijk te behouden en te versterken.

De onderlinge samenhang tussen de forten in de regio is door verstedelijking en doorsnijdingen van infrastructuur vervaagd. Het versterken van de onderlinge relatie en opbouw van een landschappelijk, recreatief en ecologisch netwerk brengt de samenhang weer tot stand. Zowel vanuit de Nieuwe Hollandse Waterlinie als in deze Toekomstvisie wordt hieraan invulling gegeven.

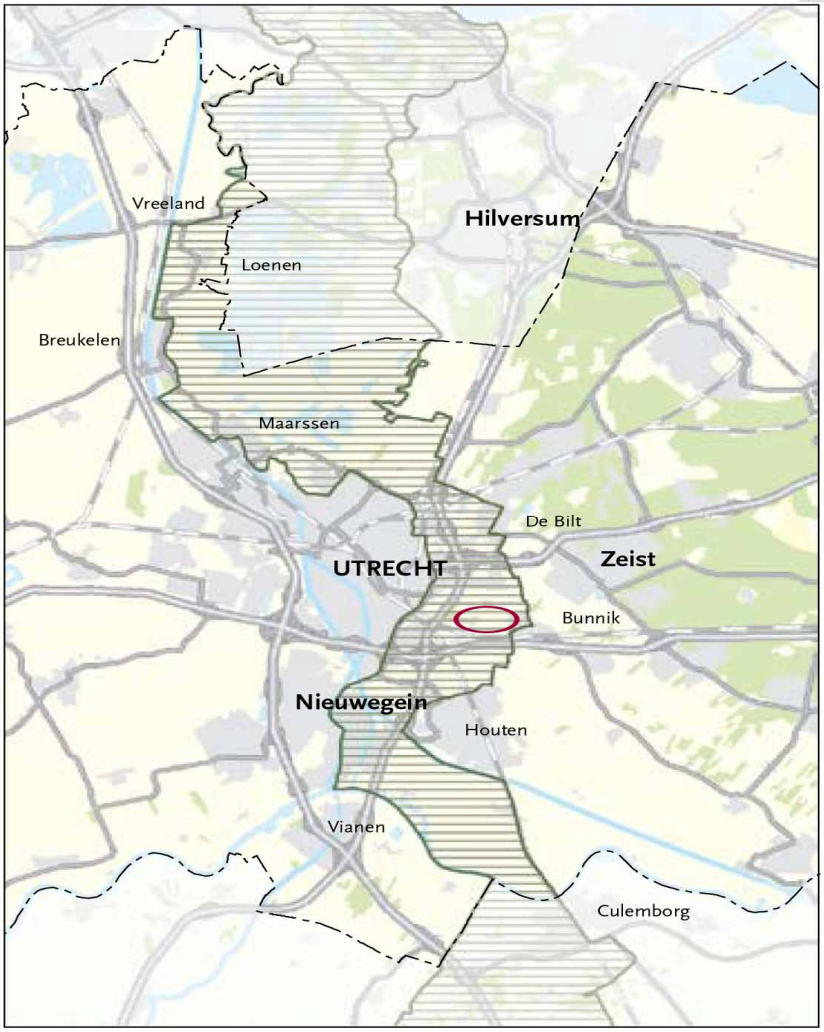

Relatie met de Uithof
Met de verdere ontwikkeling van de Uithof tot universiteitscampus Uithof komen er steeds meer mensen op loopafstand van de landgoederen te wonen en te werken. Een goede verbinding tussen de Uithof en de landgoederen geeft aan beide een meerwaarde. Bovendien heeft de Uithof vele relicten op de campus die landschappelijk nauwe verwantschap hebben met de landgoederen en het omringende Kromme-Rijnlandschap. Anderzijds geeft de nieuwe architectuur en skyline van de Uithof een nieuwe dimensie in het landschap van Amelisweerd.

Identiteit en kwaliteit van de Uithof
Contrast tussen oorspronkelijke landschap en robuuste stedenbouw

CON

Ambitie

Zoals in deze visie zal worden beschreven kent het gebied unieke ecologische, cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten. Daardoor is de waarde voor recreanten, bewoners en gebruikers groot. Zowel bewoners van Utrecht als uit de brede regio worden aangetrokken door het bijzondere karakter van het gebied.

Deze kwaliteiten staan centraal in de Toekomstvisie: de ambitie van Utrecht is het herstellen, behouden en versterken van de kwaliteiten van de landgoederen, voor huidige en toekomstige generaties.

De Structuurvisie van Utrecht spreekt de ambitie uit dat de stad zich verder ontwikkelt als 'centrumstad met een hoge economische dynamiek'. Eén van de vier ingrediënten van het profiel van zo'n centrumstad is nadrukkelijk de 'bijzondere landschappelijke setting met daaraan gekoppeld de regio als aantrekkelijk woongebied'. In deze ingrediënten ligt de kracht en de meerwaarde van het Utrechtse, waarop Utrecht zich de komende periode wil versterken.
De landgoederen zijn een belangrijk onderdeel van de bijzondere landschappelijke setting. Met de Toekomstvisie voor de landgoederen geeft Utrecht invulling aan de ambitie om de 'kracht en meerwaarde' van de landgoederen verder te versterken.

Deze ambitie wordt uitgewerkt in voorliggende Toekomstvisie. Utrecht zal deze ambitie verwezenlijken door het uitvoeren van een afgewogen beheer, door het uitvoeren van projecten die een kwaliteitsimpuls geven, door in te spelen op nieuwe ontwikkelingen, of door bewust ruimte te bieden aan gebruikers om initiatieven te ontplooien. Het karakter van landgoed is daarbij het uitgangspunt,

De visie heeft een doorkijk van enkele decennia. Ook de uitvoering is daarop gericht. De uitvoering richt zich op een periode van 0 tot 25 jaar. Op een aantal punten is sprake is van dreigend of al intredend verlies aan kwaliteiten, daar dienen snel maatregelen genomen te worden voor het behoud van de kwaliteiten van het landgoed. Andere maatregelen kunnen ook later in de tijd worden gerealiseerd.

De visie is integraal, dat wil zeggen dat alle aspecten voor de landgoederen, zoals recreatie, ecologie, cultuurhistorie, landbouw, bereikbaarheid en parkeren, worden afgewogen en tot een samenhangend geheel worden gesmeed.

De visie is toekomstgericht en robuust, dat wil zeggen dat de visie de tand des tijds kan doorstaan. Verder is de visie zo breed mogelijk gedragen. Dat wil zeggen dat er een traject is doorlopen waarin alle gebruikers en belanghebbenden voldoende ruimte hebben gekregen voor hun inbreng, en dat de uiteindelijke visie door een zo breed mogelijke doorsnee van alle belanghebbenden wordt gedragen

CONCEPT

2 HISTORIE

Belangrijke bron bij het beschrijven van de historie is het cultuurhistorisch onderzoek van mw. Lucia Albers.

Duizenden jaren van rivieractiviteit hebben een zeer afwisselend landschap gevormd. De mens heeft dit landschap in belangrijke mate mede vormgeven door ontginning en aanleg van de landgoederen. De lange ontstaansgeschiedenis heeft een rijk landschap opgeleverd, waarin uit alle tijdsperioden nog allerlei elementen zijn terug te vinden. Zij illustreren deze bijzondere levensloop.

Rivieractiviteit (tot ca 1100)
In de Romeinse tijd was de Kromme Rijn een brede, goed bevaarbare, soms wilde rivier. De hogere gronden erlangs waren al intensief bewoond. Archeologische vondsten (recent nog bij Oud Amelisweerd) hebben dit aangetoond. Bij het huidige fort Vechten hadden de Romeinen zelfs een vlootbasis.
Omstreeks 800 verliet de rivier haar bedding en volgt sindsdien de huidige loop. De oude meanders bleven achter als dode armen, die langzaam verlandden. Hiervan zijn elementen in het huidige landschap achtergebleven in de vorm van klei- en zandafzettingen, restgeulen, sloten en reliëfverschillen. Nadat de Rijn in 1122 bij Wijk bij Duurstede werd afgedamd werd de aanvankelijk brede stroom steeds smaller.

Ontginning en verkaveling (vanaf ca 1100)
De eerste landwegen, zoals de Vossegatse dijk en de Koningsweg/laan (vroeger Kovelaers- of Vechterdijk geheten) liepen nog op veilige afstand van de rivier. De regelmatige overstromingen belemmerden het gebruik als landbouwgrond. Door de afdamming in 1122 veranderde dit en werden ontginningen op grote schaal mogelijk. Men begon met de aanleg van ontginningskaden, zoals de huidige Scheidingslaan. Deze ontginningskaden vormen nu nog de grenzen tussen de drie landgoederen. Deze ontgonnen gebieden werden in de middeleeuwen als akker- en weidegebied en boomgaarden gebruikt.

CONCEPT

Bouw van huizen en ingebruikname als landgoed
Aan de rivier werden al in de 13e eeuw 'kastelen' met een omgrachting gebouwd: Rhijnauwen en Amelisweerd. Daaraan werd een nieuw Amelisweerd toegevoegd.
Langzamerhand werden er ook (jacht)bossen, tuinen, boomgaarden en moestuinen aangelegd. In de loop der eeuwen zijn er voor de bossen en tuinen verschillende stijlen toegepast, variërend van een strak geometrische aanleg zoals het Trapeziumbos tot romantische landschappen zoals het Engelse werk.
In het gebied zijn nog allerlei bijzondere elementen uit deze periode te vinden. Een fraaie tekening van 1808, toen Lodewijk Napoleon de beide Amelisweerden aankocht, geeft de situatie uit die tijd weer:

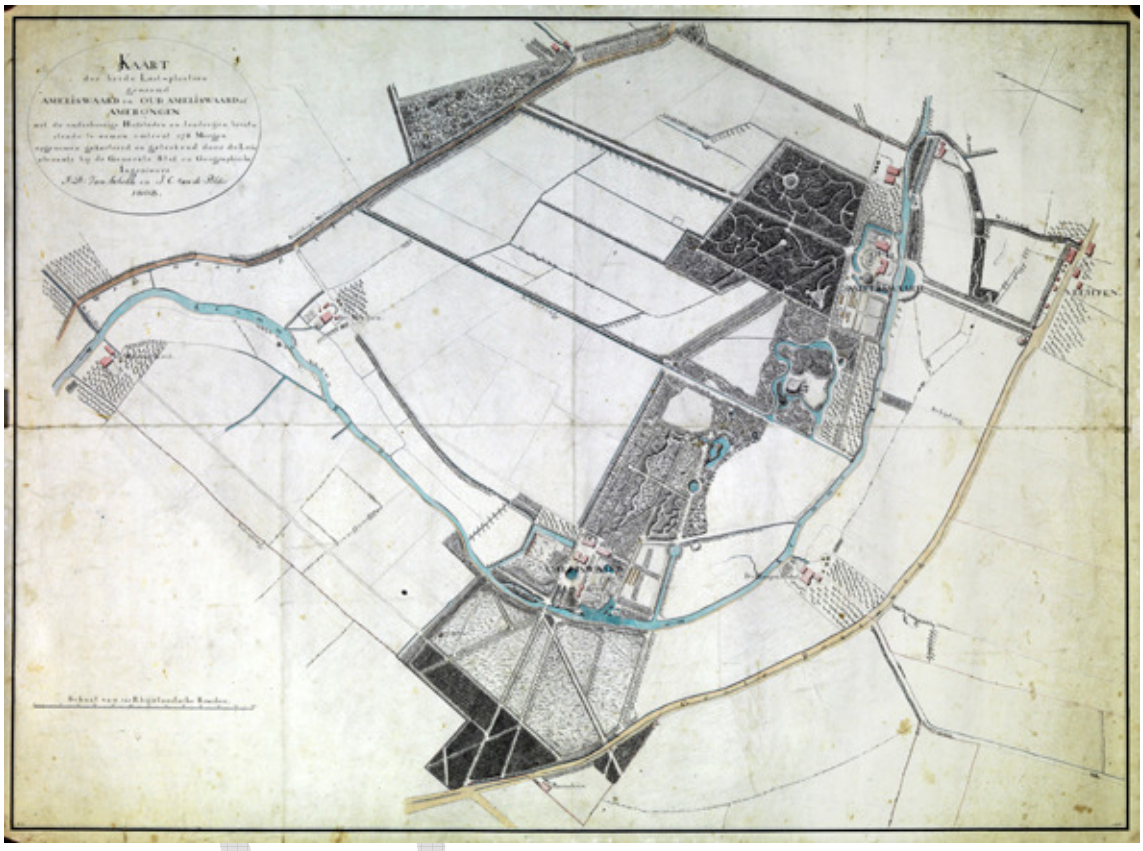

Aankoop als recreatiegebied
In 1919 is het landgoed Rhijnauwen door de gemeente Utrecht aangekocht, als recreatiegebied voor de Utrechtse stadsbewoner. Na aankoop is er een tennisbaan aangelegd en een theehuis gebouwd.
De beide Amelisweerden werden daar na de oorlog als wandelgebied aan toegevoegd.
Het fort is eigendom van Staatsbosbeheer en wordt zeer beperkt opengesteld voor publiek.

De landhuizen
Voor bezoekers van buiten de stad werd het huis Rhijnauwen in 1933 als jeugdherberg ingericht. Met het bijzondere historische interieur werd toen losjes omgesprongen.
Nieuw Amelisweerd heeft na leegstand en kraak in de jaren '70 uiteindelijk een woonbestemming gekregen.
Het huis Oud Amelisweerd heeft nog veel van zijn oorspronkelijk interieur behouden. Niet alleen de geschilderde linnen en Chinese papieren behangsels, maar ook paneeldeuren, lambriseringen, marmeren schouwmantels, een statige eiken trap en de originele keuken bieden nog steeds de charme die Lodewijk Napoleon bekoord heeft. Alleen bij dit huis is nog een inmiddels gerestaureerde oude ijskelder.

Boerderijen en tuinderijen
Bij de landhuizen hoorden vanaf de middeleeuwen diverse boerderijen. Op oude kaarten en topografische kaarten vanaf 1873 is een constant patroon van boerenhofsteden zichtbaar. Op de hogere gronden waren in eerste instantie voornamelijk akkerbouwpercelen en boomgaarden met fruit. De lager gelegen komgronden werden als grasland gebruikt en langs de rivier waren hooilanden. De landbouw heeft altijd een belangrijke rol gespeeld in het gebied.
De boerderijen hebben een bijzondere historische waarde. De meest opvallende boerderijen zijn De Boeije, De Knapschinkel, Rhijnauwen, De Zonnewijzer en Goed ten Rhijn. De boerderijen zijn bijzonder (met status van rijksmonument) vanwege de ouderdom, de goede staat en de zichtbare aanwezigheid van de verschillende tijdsperiodes (vanaf 16^{e} eeuw).
Tenslotte bepalen ook de erfbeplanting en karakteristieke percelen, hagen en houtwallen, en, sloten en hoogteverschillen de bijzondere waarde van de complexen.

CONCEPT

Het Fort Rhijnauwen

Het Fort Rhijnauwen is een van de grootste forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, aangelegd tussen 1868 en 1871. Het Fort heeft een lange militaire geschiedenis. Samen met Fort Vechten was het fort vooruitgeschoven om de Houtense Vlakte te verdedigen.

Het fort werd als ogenschijnlijk landschappelijk element ontworpen. Bomen lieten het Fort opgaan in de omgeving met de (park)bossen en lanen van de landgoederen.

In 1984 is het Fort, nadat het de militaire functie verloor, aangekocht door Staatsbosbeheer wegens de hoge natuurwaarden die zich op het fort hebben kunnen ontwikkelen.

CONCEPT

3 DE LANDGOEDEREN ANNO 2009

Cultuurhistorie en landschap

De honderden jaren van ontwikkeling hebben ongekende landschappelijke waarden en variatie opgeleverd, die voor Nederland of zelfs Europa uniek zijn. Mede dankzij de invloed van de mens is er een afwisselend landschap ontstaan met een variatie van bossen, parkbossen, sloten, vijvers, lanen, heggen, hakhout, boomgaarden, weilanden, knotwilgen, tuinen, etc. Deze grote variatie geeft bezoekers een heel divers landschap om te recreëren en biedt allerlei biotopen voor flora en fauna. De herkenbaarheid van de historie maakt de landgoederen bijzonder.
Elementen en kenmerken van deze ontwikkeling zijn door het hele gebied volop terug te vinden: van de relicten van de eens grillige rivier, via het middeleeuwse sloten- en ontginningspatroon tot en met de verschillende stijlen uit de tuin- en landschaparchitectuur van de laatste drie eeuwen. Voor Nederland en zelfs voor Europa is de combinatie van landschapsstijlen uniek.
Ook het Fort Rhijnauwen is een bijzonder object en maakt deel uit van een groter geheel, de Nieuwe Hollandse Waterlinie.
Rhijnauwen wordt gekenmerkt door een van oudsher relatief intensief gebruik.

Beplanting
Doordat veel van de barokke structuur met voornamelijk de lanen en jachtbossen bewaard is gebleven kent Amelisweerd zeer veel oude bomen, tot wel 200 tot 250 jaar. Voor Nederlandse begrippen zijn deze bomen ook bijzonder hoog, tot wel 40 meter. De hoogte komt niet alleen door de lange tijd dat de bomen er staan, ook door de goede groeiomstandigheden door vruchtbare rivierklei.

KAART MONUMENTALE BOMEN

Het sortiment aan beplanting op de landgoederen is rijk. Elke periode heeft een eigen sortiment aan soorten en variëteiten, afhankelijk van het gebruik en stijl. Door de ouderdom van het sortiment zijn de landgoederen een belangrijke bron van cultuurhistorisch waardevolle bomen en heesters en daarmee belangrijk historische genetisch erfgoed.

CONCEPT

Water

De landgoederen kennen een grote variatie aan waterelementen. De Kromme Rijn is hiervan de drager en samen met ontginningssloten, weteringen, grachten, poelen, vijvers en greppels vormen ze een rijk watersysteem. De waterelementen representeren de vele tijdslagen van de landgoederen. De huidige Kromme Rijn gaat terug tot ca 1100, maar eerdere rivierlopen zijn ook nog herkenbaar.

KAART WATERSYSTEEM

CONCEPT

Recreatie

In de vorige eeuw heeft de stad Utrecht de landgoederen aangekocht als recreatiegebied voor haar inwoners. Nu zijn ze het best bezochte recreatiegebied van de stad, waar ook bewoners uit de omgeving zoals Bunnik, Zeist, Houten en Uithof komen.
Dit komt ook naar voren in de Utrecht Monitor 2009: “Het landgoed Amelisweerd is samen met Rhijnauwen voor Utrechters dé trekpleister op het gebied van buitenrecreatie. Dit gebied wordt veruit het meest genoemd als antwoord op de vraag naar welke gebieden Utrechters het meest gaan. Het betreft bijna de helft van de Utrechters. Deze uitkomst onderstreept het belang van Amelisweerd voor de stad.”
Jaarlijks worden er zo’n 1,5 miljoen bezoekers geteld. Onderdeel van deze telling zijn ook mensen die de landgoederen aandoen op een fietsroute. De drukste momenten zijn weekenden met prachtig weer. Doordeweeks zijn de landgoederen een stuk rustiger.

Het merendeel van de bezoekers komt op de landgoederen om te wandelen; ontspannend en inspannend. Daarnaast doen fietsers landgoed Rhijnauwen aan op fietstochten doordat dit landgoed onderdeel is van meerdere korte fietsroutes en een lange afstandsfietsroute. Op dit zelfde landgoed worden bij mooi weer de speel en ligweiden goed benut. Mede door recreatieve trekkers als het Theehuis en de tennisbanen is Rhijnauwen het drukst bezocht. Nieuw- en Oud Amelisweerd zijn beide een stuk rustiger. Op deze landgoederen bevinden zich geen grote recreatieve trekkers. Enkel bevindt zich op Oud Amelisweerd in het Koetshuis het bezoekerscentrum met kleinschalige horeca. Nieuw Amelisweerd trekt globaal gezien de minste bezoekers. Dit heeft te maken met de geluidsoverlast van de A27, maar ook met de mindere bereikbaarheid per auto.

Door het verschillende aanbod van recreatiemogelijkheden trekken de drie landgoederen hun eigen type bezoekers. Gezinnen bezoeken hoofdzakelijk Rhijnauwen en cultuur- en natuurliefhebbers en rustzoekers gaan voornamelijk naar Oud- en Nieuw Amelisweerd.

Door een groeiend inwoneraantal in een verdichtende stad neemt de vraag naar recreatiegebieden buiten de stad toe. Amelisweerd, Rhijnauwen en andere bestaande recreatiegebieden kunnen de toenemende vraag alleen niet aan. Daarom worden rondom de stad nieuwe recreatiegebieden aangelegd, zoals het Noorderpark, Laagraven en bos Nieuw Wulven.
Deze gebieden zijn nog relatief jong en hebben dan ook nog niet de aantrekkingskracht als de landgoederen. Aannemelijk is dan ook dat de bezoekersaantallen op de landgoederen nog zullen toenemen.

CONCEPT

Natuur

Het landschap met de landgoederen is tot stand gekomen door voortdurende menselijke zorg. Aanvankelijk was het boerenbedrijf met akkers, weilanden, hooilanden en hakhout bepalend. Sinds de achttiende eeuw zijn daar grote oppervlakten parkbos en hakhoutbos bijgekomen. Daardoor is een rijk geschakeerd landschap ontstaan met hoge natuurwaarden.. De natuurrijkdom die zich in de loop van zo'n 250 jaar heeft ontwikkeld heeft ook te maken met de abiotische omstandigheden: kleihoudende bodem, maaiveldhoogteverschillen en de afwisseling van natte, vochtige en droge milieus.
Door de lange ontwikkeling zijn er nu vele honderden monumentale bomen in de parkbossen (m.n. Beuk, Zomereik, Es, Haagbeuk, Hollandse iep, Gladde iep, Hollandse linde en Zoete kers). Waar het bos natuurlijker geworden is, komt veel struweel voor als hazelaar en vogelkers. Waar de bodem vrij gebleven is, is deze begroeid met een gevarieerde kruidenflora, bestaande uit lang geleden ingevoerde planten als Aronskelk, Bostulp, Sneeuwklokje enz.: de z.g. stinzenplanten en daarnaast kenmerkende wilde soorten als Boszegge en Gulden boterbloem. Vele soorten mossen zijn hier aangetroffen. Op de stoven van het hakhout komen epifytische mossoorten voor. In de bodem en in dood (soms levend) hout leven talrijke soorten schimmels, waarvan de vruchtlichamen vooral in het najaar als grote variatie paddenstoelen opduikt. Sommige soorten zijn uiterst belangrijk voor een gezond wortelstelsel van de bomen: de groep mycorrhiza-paddestoelen.
Deze rijk gevarieerde begroeiing biedt voedsel, schuilplekken en broedgelegenheid aan tal van diersoorten. Het meest opvallend daarbij zijn de vele soorten vogels, waarvan er vele zich vooral in het voorjaar luid en duidelijk laten horen. De dichtheid aan bosvogels is bijzonder groot, wat in belangrijke mate komt door het grote aantal zeer monumentale bomen. De vogelrijkdom hangt ook samen met de afwisseling van parkbossen met graslanden, sloten, lanen, knotwilgenrijen en losse verspreide bomen en boomgroepen.
Maar ook leven er allerlei bijzondere zoogdieren: spitsmuizen, marters, vossen enz.
Het gebied is op regionaal niveau belangrijk voor vleermuizen. Al jarenlang leeft er een roedel reeën.
Langs de Kromme Rijn, de sloten en grachten en bij nieuw ontwikkelde moerasjes en poelen komt een vrij grote populatie ringslangen voor, naast kikkers, padden en salamanders. Door de verbeterde waterkwaliteit wordt de visstand soortenrijker. Ook de libellenstand (w.o. Rode Lijst soorten) is toegenomen en de grote variatie aan bloeiende planten brengt veel soorten vlinders met zich mee.

Voor allerlei zoogdieren (als vleermuizen) en vogels zijn holten in bomen van levensbelang om te schuilen, slapen, overwinteren of broeden. Bomen met holten, o.a. in staand dood hout zijn dan ook voor deze ecologisch waardevolle soorten van groot belang.
Open plekken in het bos, zoals door windworp kunnen ontstaan, bieden voor sommige soorten een speciaal biotoop. Daarnaast zijn voor veel vogels bosranden zeer belangrijk. Hoe minder scherpe grens van bos naar open veld hoe soortenrijkere boszomen.
Struwelen en houtwallen leveren rustplaatsen voor reeën of vormen een biotoop voor bijvoorbeeld wezels en hermelijnen en vogels als de nachtegaal.
In de Utrechtse landgoederen staan opvallend veel zeer hoge bomen, 35 tot zelfs meer dan 40 meter hoog. Vergeleken met andere Nederlandse bossen kennen de landgoederen daarmee een extra zône met een grote oppervlakte aan takken en dus nog meer insekten. De daarop foeragerende vogels komen dan ook in hoge aantallen voor.

Door deze natuurlijke rijkdom zijn de landgoederen met Fort Rhijnauwen een belangrijke schakel in het ecologische netwerk aan de oostzijde van Utrecht. Als een natuurlijk lint is de Kromme Rijn een belangrijke ecologische verbindingszone die doorloopt tot in de stad Utrecht. Mede via deze verbinding zijn de landgoederen een bron voor de natuur in de stad.
De ligging binnen de Nieuwe Hollandse Waterlinie die aangewezen is als één van de zeven Robuuste Ecologische Verbindingszones van Nederland maakt de landgoederen tot een belangrijke schakel in deze verbinding. Ook de ecologische relaties met de hogere zandgronden via Oostbroek naar de Utrechtse Heuvelrug en de landgoederen stroomopwaarts zijn ecologisch van belang.

CONCEPT

Fort Rhijnauwen

Door de aanleg van het fort in de negentiende eeuw in een vlak gebied met boomgaarden ontstond een nieuwe landschapsstructuur met wallen en grachten en door aarde bedekte gebouwen. Door bomenaanplant en spontane begroeiing is het fort onderdeel van het landschap geworden, waar na het opheffen van de militaire functie een geheimzinnige rust heerst. De hellingen met een verschillende expositie (warm en droog, vochtig en schaduwrijk) zorgen voor een gevarieerde begroeiing. Op het middenterrein is een schraal grasland aanwezig. Op het fort komen minstens 200 verschillende soorten planten voor. Er overwinteren 7 soorten vleermuizen, waaronder de vrij zeldzame algemene laatvlieger en franjestaart. Reeën kunnen hier hun jongen werpen en in de gracht overwinteren watervogels. Het grasland en de eikenlanen hebben een rijke paddenstoelenflora. Het fort speelt een rol als ecologische schakel, maar ook als brongebied in de Ecologische Hoofdstructuur.

Het fort wordt beheerd door Staatsbosbeheer en is beperkt voor publiek of kleine evenementen opengesteld, met name in de zomermaanden.

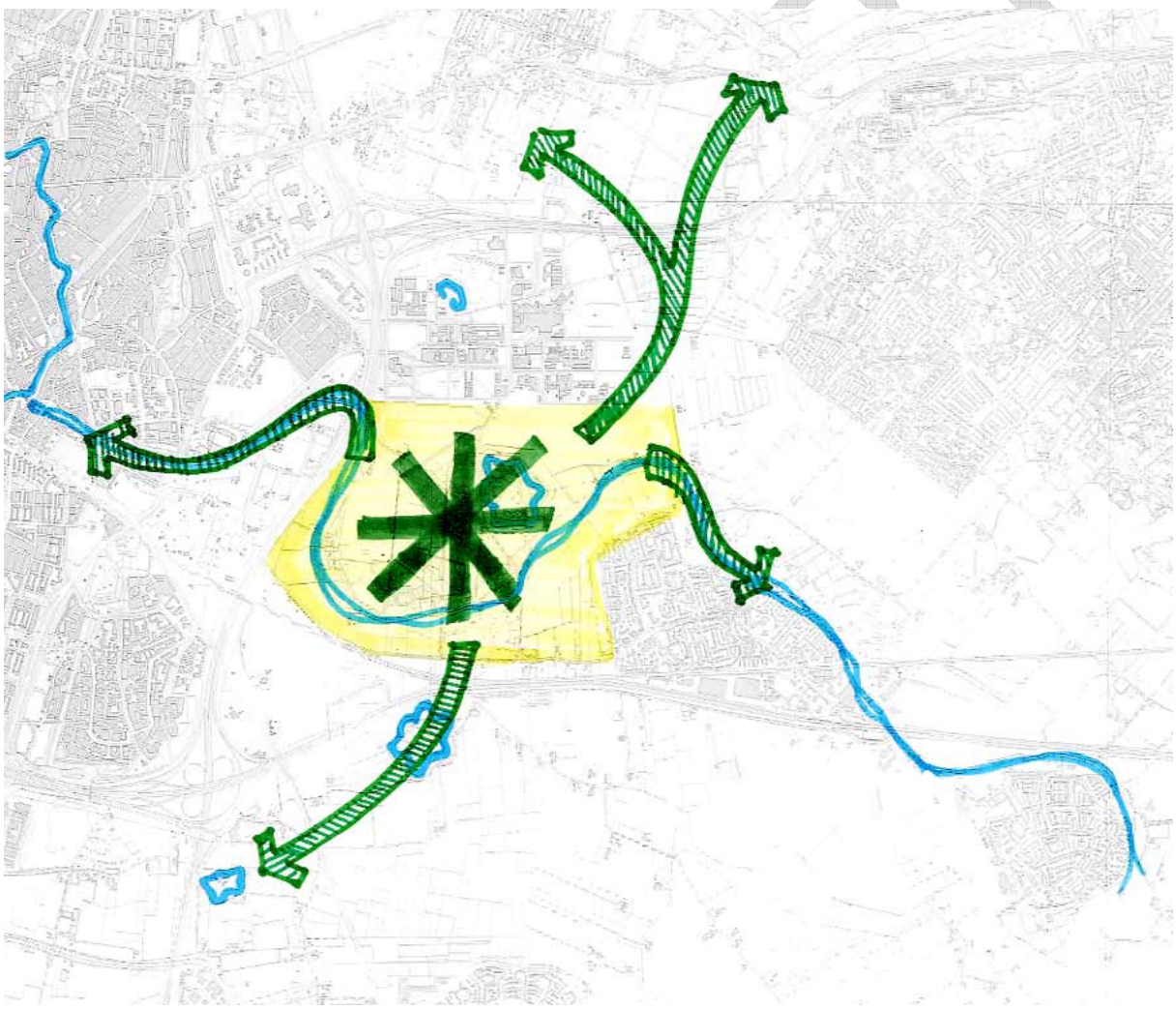

Op de landgoederen zijn verschillende biotopen te vinden (bronvermelding = rapport Bert Maes).

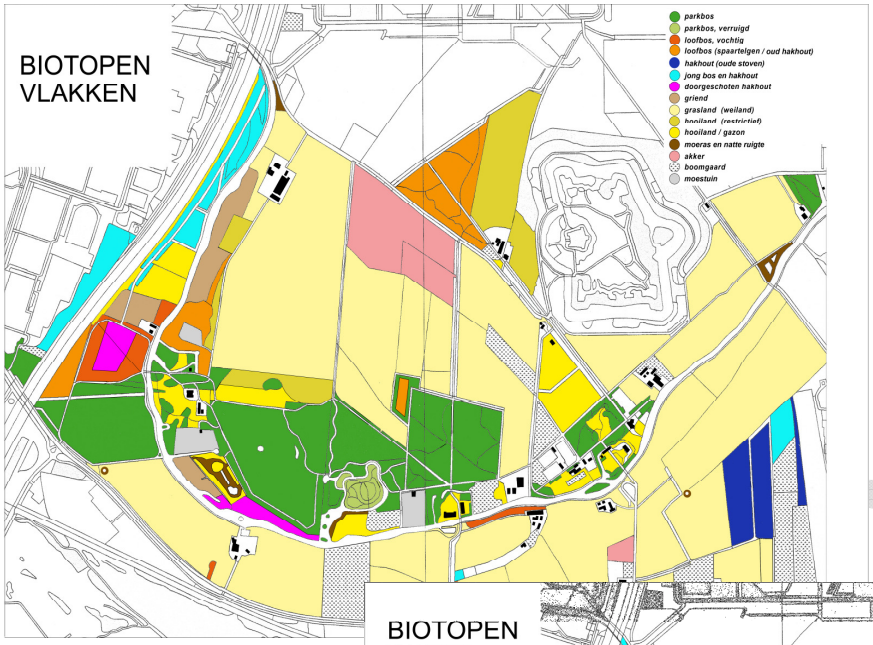

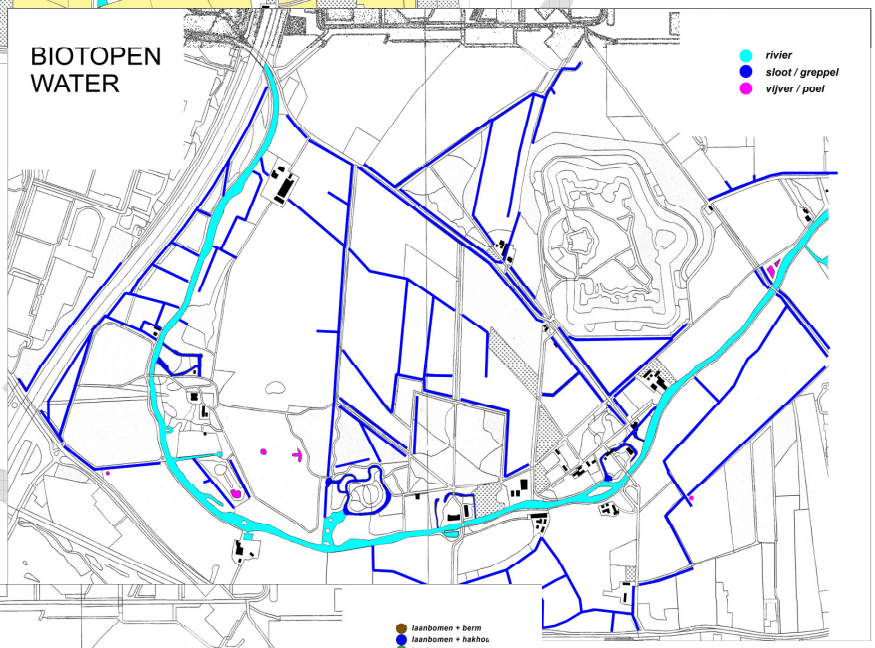

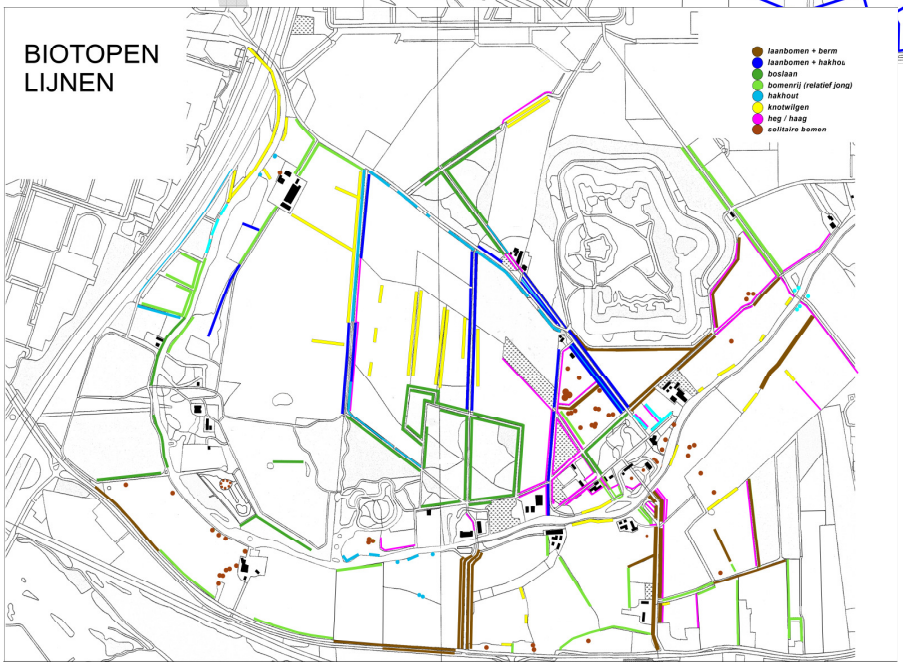

Boerenbedrijven en tuinderijen

Van oudsher hebben de boeren het landschap van de landgoederen mede bepaald. De landgoedboeren onderhouden de weilanden, akkers en de boomgaarden met heggen, de knotwilgen en het hakhout.
Verdienden vroeger zeven boerengezinnen hun kost binnen de landgoederen, vandaag de dag zijn dat er nog drie. Naast de drie boerenbedrijven is er ook een biologische tuinderij.
Momenteel heeft het landgoed ongeveer 140 hectare aan landbouwgrond, verdeeld over drie gemengde agrarische bedrijven.

Kenmerkend voor landgoedboerderijen is een streekeigen erfbeplanting, het behoud van oorspronkelijke kavelstructuren, eventueel zelf aangelegde landschapselementen, de botanische samenstelling van de graslanden en het bieden van broedgelegenheid op het erf en de rest van de percelen.

In de historische moestuinen van Nieuw Amelisweerd en Oud Amelisweerd worden groenten (o.a. oude en vergeten groenten), kruiden, kleinfruit en bloemen op biologisch-dynamische wijze geteeld. De biologische producten vinden hun weg naar de stedelijke consument via huisverkoop, groenteabonnementen en marktverkoop in Utrecht.

De boerenbedrijven en tuinderijen hebben door hun landgebruik een belangrijke waarde voor de diversiteit van het landschap. Zij bepalen mede de ruimtelijke werking van open en dicht en bieden voor bezoekers extra belevingswaarde door grazende koeien, bewerking van akkers, verschillende gewassen etc.

Bereikbaarheid

KAARTJE MET WELKE VERBINDINGEN: TOEGANGSWEGEN, AUTO EN VERKEERSROUTES, OVHALTES, FIETSROUTES, PARKEERPLAATSEN, ETC

Wandelaars en fietsers
De landgoederen zijn voor Utrechters het belangrijkste groene recreatiegebied. Het ligt op een steenworp afstand van de stad, maar gevoelsmatig ligt het voor velen ver weg, ‘ergens achter de snelweg'. De A27 blijkt een grote barrière in de bereikbaarheid voor wandelaars en fietsers vanuit de stad.
Vanuit de stad zijn de landgoederen via vier routes te bereiken. De Koningsweg is de meest zuidelijke en is samen met de Gansstraat voor fietsers een directe verbinding vanuit de Utrechtse binnenstad. Met een viaduct wordt de A27 overgestoken. Wandelaars gebruiken deze route niet of nauwelijks. Enerzijds omdat het een flink eind lopen is, circa 30 minuten vanaf de binnenstad. Anderzijds omdat deze route niet uitnodigt om te wandelen. Het is een drukke weg die enkele malen overgestoken moet worden en op delen ontbreken voetpaden. Voor fietsers is dit na de Vossegatsedijk de meest gebruikte route. De zuidelijker gelegen wijken Hoograven en Lunetten staan hiermee in verbinding via diverse stadsstraten en fietspaden.

Noordelijker van de Koningsweg ligt de Kromme Rijn. Vanuit het centrum is het Jaagpad over de zuidoever van de Kromme Rijn een aangename, natuurlijke wandelverbinding. Ter hoogte van de A27 gaat deze onder de snelweg door in een lage en lange onderdoorgang. In dezelfde onderdoorgang loopt op de noordoever de Weg naar Rhijnauwen/Vossegatsedijk. Het is een belangrijke verbinding tussen stad en het buitengebied; het Kromme Rijnlandschap. Vanaf deze weg is ook de Uithof per fiets te bereiken.

CONCEPT

Via de Weg tot de Wetenschap en Archimedeslaan/Leuvenlaan is de Uithof verbonden met de stad. Bezoekers vanuit het noordoosten (Voordorp, Tuindorp) gebruiken deze verbinding via de Uithof naar de Zandlaan die uitkomt bij de landgoederen.

Fietsers kunnen her en der op de landgoederen fietsen stallen. Door de weeks zijn de stallingen voldoende, maar op mooie dagen en weekenden is het aanbod van stalling te weinig.

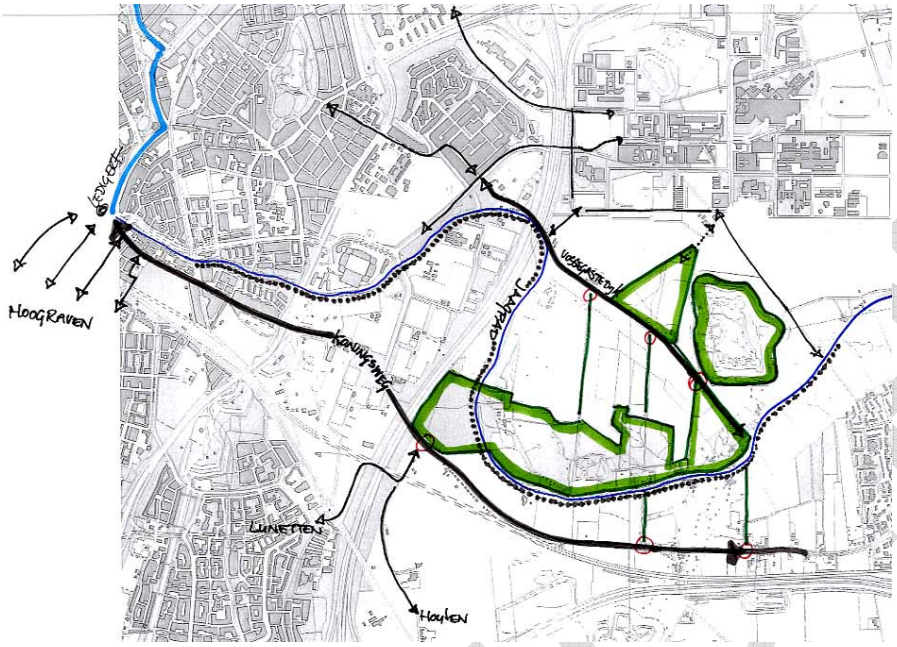

Openbaar vervoer
Langs de Koningslaan bevinden zich vier bushaltes van waar de landgoederen op loopafstand liggen. Lijnen 40, 41 en 43 halteren hier. Aan de noordkant bevinden zich op de Uithof ook meerdere bushaltes van de lijnen 10, 11, 12, 30, 31, 32, maar hebben een langere loopafstand dan de haltes langs de Koningslaan. Bij sommige haltes is de fysieke verbinding met de landgoederen matig.

KAART OV

Auto
Veel mensen komen, onder meer vanwege de lastige bereikbaarheid met fiets of openbaar vervoer, met de auto naar de landgoederen. Dit levert tot parkeerproblemen en onveilige situaties op en doet afbreuk aan de cultuurhistorische waarden van de landgoederen.

De parkeerterreinen aan de zuidzijde worden druk gebruikt en zijn op mooie dagen en weekenden vaak ontoereikend. In 2009 is een nieuw parkeerterrein aangelegd aan de Voorlaan bij Oud Amelisweerd. Ook de parkeerlus bij Rhijnauwen zal worden heringericht.

Op de Uithof bevinden zich meerdere parkeerplaatsen, maar deze worden door bezoekers van de landgoederen nauwelijks gebruikt. De parkeercapaciteit op de Uithof zal in de toekomst toenemen door de bouw van een transferium.

KAART AUTO EN PARKEREN

CONCEPT

Karakteristieken van de drie landgoederen

De landgoederen zijn als één samenhangend geheel te beschouwen, maar hebben wel elk hun eigen verschijningsvorm en gebruik. Vaak zijn de verschillen nadrukkelijk, soms zijn ze zeer subtiel. Deze verschillen maken dat de landgoederen hun eigen karakter hebben, ingebed in het Kromme-Rijnlandschap.

Rivierlandschap opnemen in kaart

Rhijnauwen

Rhijnauwen is een levendig landgoed. Deze levendigheid vond zijn oorsprong al in 1919 toen de gemeente Utrecht dit landgoed aankocht voor recreatief gebruik. Hier komen velen om te recreëren: zonnebaden op een ligweide, een pannenkoek eten in het Theehuis, een balletje slaan op de tennisbanen, een korte wandeling met het gezin, om te spelen, om het aan te doen op een fietstocht en om te slapen of wat te drinken in Stayokay. Ook de gemeentelijke beheerpost en de boer die dit landgoed gebruikt voor zijn bedrijfsvoering dragen bij aan het karakter van Rhijnauwen.

Dit alles vindt plaats op een relatief klein oppervlak. De structuur hiervan is formeel: rechte, lange assen beplant met laanbomen waartussen ruimten liggen met hun eigen gebruik zoals een ligweide of tennisbaan. Veelal zijn ze omzoomd met een haag. Het noordelijk deel, het Hogebos, is wat rustiger. Er zijn nog restanten van het originele cultuurlandschap te vinden zoals boomgaarden. Het essenhakhoutbos Nummeri is hier ook bijzonder. Door het intensief gebruik heeft de natuur iets minder rust en ruimte gekregen om zich voluit te ontwikkelen, maar de natuurwaarde van dit landgoed is zeker hoog.

Karakter Landgoed Rhijnauwen: formeel en levendig

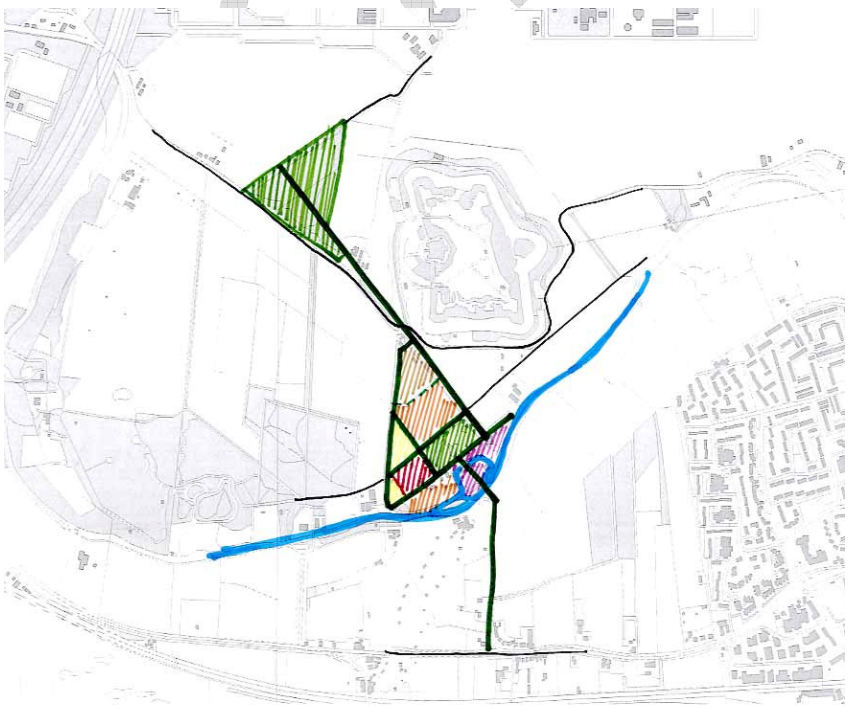

CONCEPT

Oud Amelisweerd

Op Oud Amelisweerd springen als eerste de lanen in het oog. Zij vormen het 18e eeuwse formele kader waartussen voormalige jachtbossen liggen. Dit kader is op haar beurt geënt op het middeleeuwse ontginningspatroon met lange sloten en weilanden. Vlak naast het formele kader ligt een landschappelijk opvallend gedeelte: het Engelse Werk. Dit parkje is in alles anders dan 18e eeuwse opzet. Het stamt uit de 19e eeuw en is volgens de Engelse landschapsstijl ontworpen met slingerende paden, verrassende doorzichten, glooiende heuvels en kronkelende waterpartijen. De combinatie van de formele opzet en de elementen uit de Engelse landschapsstijl maakt dit landgoed bijzonder. Door een minder talrijke stinzebeplanting zijn de oorspronkelijke bosplanten er meer vertegenwoordigd.
Qua natuurwaarden behoort Oud Amelisweerd tot de top tien van de rivierkleibossen in Nederland. Een groot deel van het parkbos ligt op lichte kalkhoudende klei en met name het Trapeziumbos en 't Engelse werk hebben een droger karakter dan de overige landgoeddelen.

Het percentage 18e eeuwse en vroeg 19e eeuwse bomen is op Oud Amelisweerd nog groot. Mede door zware stormen in de afgelopen decennia zijn er veel zware bomen ontworteld. Veel van deze bomen zijn vaak al meer dan 10 jaar blijven liggen, waardoor Oud Amelisweerd rijk is aan bijzondere houtzwammen. Maar ook is het landgoed rijk aan paddestoelen die samengaan met gezonde grote bomen, met name in de lanen en langs open plekken en bosranden.
De tuin is verwilderd geraakt. Van de bijzondere combinatie van formele elementen en meer landschappelijke boomgroepen is weinig meer zichtbaar meer. De relatie met de tuinderij is goeddeels verdwenen.

Karakter Landgoed Oud Amelisweerd: <u>formeel en landschappelijk</u>

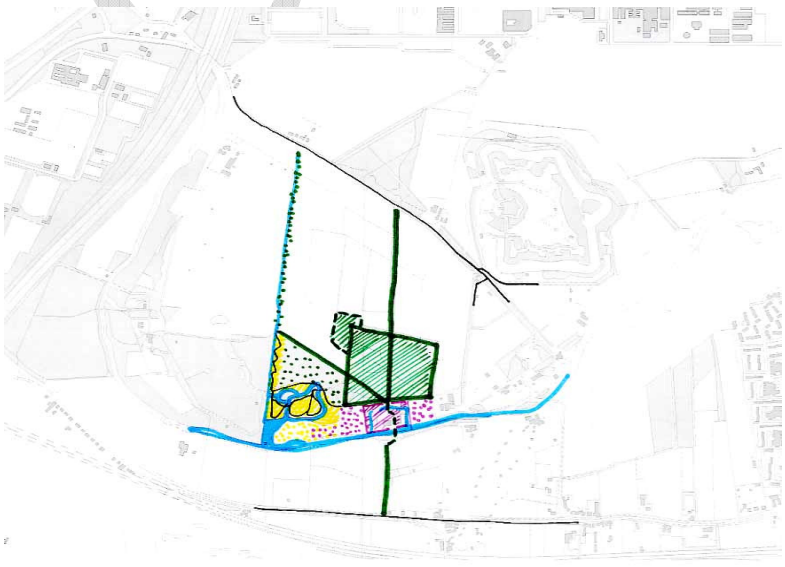

CONCEPT

Nieuw Amelisweerd

In tegenstelling tot de levendigheid van Rhijnauwen is Nieuw Amelisweerd relatief rustig. Dit komt door het ontbreken van publiek trekkende voorzieningen, maar ook de geluidhinder van de A27 speelt hierin een rol. Nieuw Amelisweerd is daardoor minder aantrekkelijk voor recreanten. Door dit mindere gebruik heeft de natuur zich goed kunnen ontwikkelen. Met name het deel langs de snelweg in noord-zuidrichting is een ecologisch waardevol gebied. Hier rusten reeën en broedt onder andere een reigerkolonie. In oost-westrichting zijn vele cultuurhistorische elementen uit de 18e en 19e eeuw goed bewaard gebleven. Hier is een bijzondere menging van verschillende tuinmodes ontstaan. Dit leidt tot bijzondere combinaties tussen natuur en cultuurhistorie.

Het bomenbestand van Nieuw Amelisweerd heeft de grootste soortenvariatie. Een groot aantal bomen is monumentaal, maar is in verhouding toch jonger dan Oud Amelisweerd. Door het beheer van de afgelopen 30 jaar is op Nieuw Amelisweerd veel staand en liggend dood hout te vinden, waardoor veel paddenstoelen voorkomen. De oppervlakte met oude stinzenplantenpopulaties is er het grootst, maar hierdoor komen er relatief minder oorspronkelijke bosplanten voor. Op Nieuw Amelisweerd broeden relatief veel vogels van struweel en moeras. Ook de aantallen van bepaalde bos- en boomvogels liggen er opvallend hoog. De grienden langs de Kromme Rijn, onderdeel van het Kromme Rijn landschap zijn belangrijk voor de natuurwaarde op Nieuw Amelisweerd omdat ze in directe verbinding met elkaar staan.
De tuin is landschappelijk van opzet en is door weinig intensief onderhoud natuurlijker geworden. Hierdoor is bloemrijk gazon ontstaan en heeft beplanting uit omgeving zich er kunnen vestigen en zijn oorspronkelijke beplantingscomposities verwilderd geraakt.

Karakter Landgoed Nieuw Amelisweerd: <u>natuurlijk en historisch gelaagd</u>

Fort Rhijnauwen

Het Fort Rhijnauwen is als ogenschijnlijk landschappelijk element ontworpen. Beplanting op het fort liet het opgaan in de omgeving met de (park)bossen en lanen van de landgoederen. Voor de vijand moest het lijken op een vanzelfsprekend natuurlijk element in het landschap.
In 1984 is het fort aangekocht door Staatsbosbeheer vanwege de inmiddels hoge ecologische kwaliteiten. Voor het huidig beheer is deze natuurlijke kwaliteit uitgangspunt; een natuurfort. Door deze natuurlijke kwaliteiten is het fort beperkt toegankelijk. Hier maken duizenden mensen gebruik van. Het fort was in beginsel een verdekt liggend element in het landschap.

Tegenwoordig is het nog steeds verdekt en geheimzinnig door de beperkte toegankelijkheid en door de dichte beplanting.
Op het fort bevindt zich verder een oorlogsmonument waar eens per jaar, op 4 mei, herdenkingsbijeenkomsten plaatsvinden.

Fort Rhijnauwen: natuurlijk en geheimzinnig

CONCEPT

Kromme-Rijnlandschap

De landgoederen zijn ontstaan op de oeverwallen van de Kromme Rijn. Het gebied waar deze rivier doorheen loopt is rijk aan natuur en landschapswaarden. Het kenmerkt zich door een opeenvolging van open en gesloten landschapstypen zoals diverse bossen, en landgoederen met weilanden en boomgaarden en een fijnmazig waterpatroon. Het merendeel van het landschap is in gebruik als agrarisch gebied met voornamelijk veeteelt en fruitteelt. Dit gebruik volgt de logica van het landschap: op de hogere oeverwallen fruitteelt en akkers en op de lagere en nattere delen weilanden.
Het hakhoutcomplex Numeri is een rustgebied voor onder meer reeën.

Karakter Kromme-Rijnlandschap: agrarisch en afwisselend

CONCEPT

CONCEPT

4 VISIE

Zoals in het voorgaande beschreven heeft Utrecht met de landgoederen van Amelisweerd en Rhijnauwen een bijzonder gebied in handen. De landgoederen hebben een grote waarde door hun ontstaansgeschiedenis, ouderdom, variatie in tuin- en landschapsstijlen, agrarisch cultuurlandschap en hoge ecologische betekenis. Door hun ligging dicht bij Utrecht en in een stedelijke agglomeratie zijn ze een belangrijk recreatief gebied. De landgoederen vormen daarmee één van de essentiële ingrediënten in de ontwikkeling van de stad Utrecht als complete stad waarin mensen graag wonen, werken, studeren en recreëren.

Om de kwaliteiten te behouden en de ambitie zoals beschreven in hoofdstuk 1 te verwezenlijken zijn maatregelen nodig: een doordacht beheer en ingrepen om de kwaliteiten te herstellen of te verbeteren. Deze visie benoemt, in hoofdstuk 5, maatregelen om de landgoederen nu en voor de toekomst te behouden en versterken. Daarnaast geeft deze visie richting en sturing aan (mogelijke) toekomstige ontwikkelingen die in de directe omgeving van de landgoederen spelen.

In dit hoofdstuk wordt per onderwerp aangegeven wat de kwaliteiten en knelpunten zijn en welke visie de gemeente Utrecht heeft ten aanzien van de toekomst.
De eigen karakteristieken van de drie landgoederen vormen de belangrijkste basis onder de Toekomstvisie. Met deze karakters als uitgangspunt wordt in de visie de koers uitgezet en worden keuzes gemaakt voor maatregelen en beheer.

De kern van de visie kan samengevat worden in de hierna volgende punten, die in het vervolg van dit hoofdstuk per aspect worden uitgewerkt:

- de verwevenheid tussen landschap, cultuurhistorie, ecologie, recreatie en bedrijvigheid vormen het vertrekpunt voor de Toekomstvisie. Inzet van deze visie is het behouden, waar nodig herstellen en verder ontwikkelen van de landgoederen.

- tussen de verschillende aspecten wordt steeds een afweging gemaakt, het evenwicht dat daarbij ontstaat kan per deel van het gebied verschillen.
  In de loop van de eeuwen hebben Oud- en Nieuw Amelisweerd, Rhijnauwen, Fort Rhijnauwen en de Kromme Rijn elk hun eigen karakter en gebruik gekregen. Dit vormt de basis voor de genoemde afweging die gemaakt wordt ten aanzien van maatregelen en beheer. Elk onderdeel behoudt de eigen identiteit en wordt waar mogelijk verder versterkt.

- Door de bestaande karakteristieken als uitgangspunt te nemen blijft de bestaande recreatieve zonering in stand. Elk landgoed kent zijn eigen type bezoekers door hun specifieke karakter. Gelijkmatig verdelen van de aantallen bezoekers over het gebied is dan ook niet aan de orde.

- Het samenspel tussen de verschillende tijdslagen en de interessante menging die daardoor is ontstaan is vertrekpunt. De landgoederen ‘bevriezen’ in één bepaalde tijdsperiode en het daartoe uitvoeren van ingrijpende maatregelen is niet aan de orde. Het bestaande beter te laten zien daar waar mogelijk het te verduidelijken maakt de bijzondere kwaliteiten zichtbaar.

- het beeld wordt op ieder landgoed in grote mate bepaald door monumentale bomen in lanen en bossen. Het behouden van de gezonde monumentale bomen is uitgangspunt bij het herstellen van lanen en beheer van het bos. Zorg voor nieuwe generaties monumentale bomen is een voorwaarde voor het behoud van de landgoederen op lange termijn.

- Op het landgoed is het mogelijk nieuwe functies te realiseren. Deze functies moeten passen in het karakter van het landschap. De Toekomstvisie is het toetsingskader voor het toestaan van nieuwe ontwikkelingen en nieuwe functies

CONCEPT

Figuren landschap en cultuurhistorie
Voorbeeld van bijzondere elementen + maatregelen

- *Engelse werk*
- *Vista's*
- *Rococobosje*
- *Tuinen*
-

CONCEPT

Cultuurhistorie en landschap

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN
Zoals beschreven in hoofdstuk 2 kennen de landgoederen een zeer lange ontwikkeling waar de mens sterk de hand in heeft gehad. Dit heeft geleid tot een bijzondere verwevenheid tussen landschap en cultuurhistorie. Dit heeft geleid tot de verschillende karakteristieken van de landgoederen.

Tot ongeveer de Tweede Wereldoorlog werd het landschap minutieus onderhouden in de traditie van de landgoederen. Elementen of beplanting die in verval raakten werden hersteld of nieuw aangebracht. Na de oorlog veranderde de kijk op het beheer van de landgoederen. De natuurlijke processen van bloei en verval kregen meer de overhand, met een hoogtepunt van deze opvatting in de jaren ’80 van de vorige eeuw. Hierdoor zijn delen van de bossen en lanen van Nieuw en Oud Amelisweerd in verval geraakt.
Rhijnauwen had en behield vanwege het recreatief gebruik een hoger onderhoudsniveau.

Door het natuurlijk beheer dreigen de bijzondere cultuurhistorische en landschappelijke kenmerken van de landgoederen uiteen te vallen en te vervagen. Hierdoor komen de landgoederen wat sleets en rommelig over. Dit beeld hangt direct samen met het gegeven dat de landgoederen geen natuurlijk bos is maar door de hand van de mens zijn ontstaan en het daarbij horende onderhoud vragen.

VISIE

Cultuurhistorische en landschappelijke waarden worden behouden, hersteld en beheerd. Landschap en cultuurhistorie zijn hierbij een twee-eenheid waarbij wordt voortgebouwd op de verwevenheid tussen verschillende tijdslagen. Dit alles met oog voor de hoge ecologische waarden.

Er wordt nadrukkelijk niet gekozen voor het herstel van de landgoederen in de situatie op één bepaald moment in het verleden. Dit huidige kwaliteiten van het gebied vinden hun oorsprong in de lange en afwisselende historie. Het terugbrengen in één tijdlaag zou vele van die kwaliteiten vernietigen.

Het behoud, herstel en beheer van de lanen en bossen wordt beschreven in paragraaf XXX. Naast de onderdelen die op elk landgoed voorkomen zijn er per landgoed bijzondere karakteristieke elementen van landschap en cultuurhistorie te benoemen die apart aandacht behoeven. In hoofdstuk 5 (Uitvoering) worden hiervoor specifieke maatregelen benoemd
De bijzondere elementen zijn:

op Rhijnauwen:
- het Huisbos: het herinrichting van het bos met verwijzingen naar de voormalige rococostructuur maakt het weer herkenbaar als ‘huisbos’. Het krijgt daarmee naast cultuurhistorische waarde ook extra recreatieve betekenis.
- Ligweide ‘Weide tot Vermaeck’ en de weide van 'Het Vogelennest': het landschappelijk verbinden van deze twee velden maakt de oorspronkelijke landschapsstructuur weer zichtbaar. Het ongebruikte oppervlak van het Vogelennest kan hierdoor beter gebruikt worden als speel- en ligweide.
- Tennisbanen: het landschappelijk beter inpassen van de velden maakt dat ze als minder als ‘vreemd’ element op het landgoed worden ervaren
- Tuin: p.m.

Figuren landschap en cultuurhistorie

CONCEPT

op Oud Amelisweerd:
- Engelse Werk en Slingerbos: herstel van de bijzondere landschapsstijl en beplantingen maakt deze onderdelen weer cultuurhistorisch herkenbaar en attractief voor bezoekers.
- Trapeziumbos: dit bos is aan verval onderhevig. Het wegwerken van het verval is nodig om het unieke karakter van het formele bos te behouden.
- Tuin: pm Pagina XXX

op Nieuw Amelisweerd:
- Achterbos met bosvijvers: dit is een divers bos met verschillende beplantingen en cultuurhistorische elementen, ingezet wordt op het behouden en versterken van de diversiteit
- Paardenwater: deze waterpartij maakt onderdeel uit van een as met bosvijvers in het Achterbos, maar is er aan ontrokken door beplanting als bamboe. Het zichtbaar maken van de as maakt de samenhang tussen de waterpartijen weer zichtbaar.
- Markiezenweg: deze middeleeuwse weg is een van de oudste van de landgoederen en is in structuur dan ook onderscheidend. Het herprofileren met aandacht voor de weg, bermen en sloten als open lijn door het bos maakt dit weer zichtbaar
- Tuin en Het Nieuwe Werk: p.m. Pagina XXX

Grenzen
Bij het versterken van de verschillende karakter van de landgoederen is aandacht voor grenzen tussen de landgoederen noodzakelijk. Zij geven fysiek vorm aan de overgang tussen de landgoederen. Met vrij eenvoudige ingrepen kunnen de grenzen verduidelijkt worden:

grens Rijnauwen-Oud Amelisweerd:
De Scheidingslaan bestaat uit een eikenrij. Deze kan versterkt worden door ontbrekende delen aan te vullen en langs het weiland een heg te planten tot de Vossegatsedijk

grens Oud Amelisweerd-Nieuw Amelisweerd:
De Scheidingslaan bestaat hier hoofdzakelijk uit hakhout, geflankeerd door een sloot. Ter hoogte van het Achterbos bestaat de grens uit dezelfde sloot met een eikenrij. Door het vervangen van de duiker over de sloot door een brug en het aanvullen van de eikenrij wordt de grens duidelijker.

grens Nieuw Amelisweerd - Grienden Kromme Rijn:
Deze grens is diffuus. Door het aanplanten van een eikenrij aan de noordzijde van het Markiezenbos wordt het landgoedbos geaccentueerd. Door daarnaast het Landje van Wiggen als griend in te planten en de eikenrij ter hoogte van het Landje te verwijderen wordt het contrast tussen het landgoed en rivier voelbaar.

CONCEPT

Figuren landschappelijke relaties

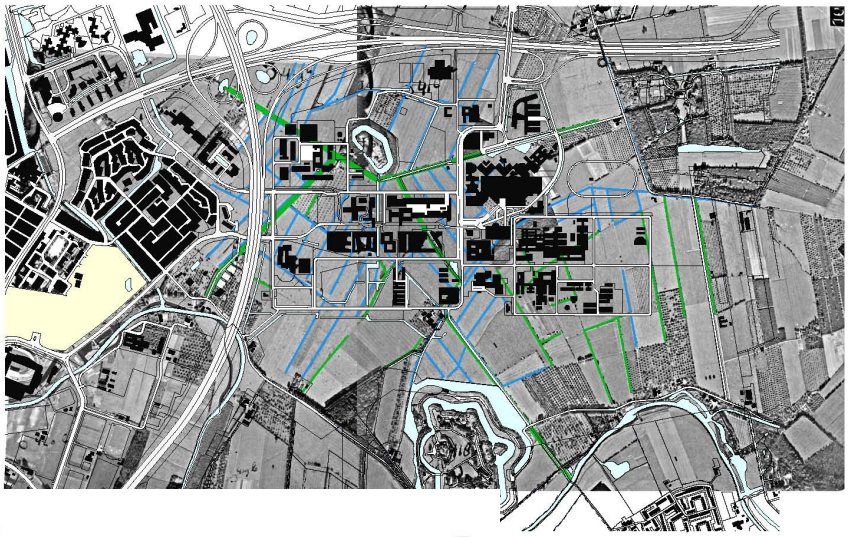

- Diagonale lijnen beplanten volgens landschappelijke kenmerken omgeving en historie.
- Versterken slotenpatroon door verlengen en aanbrengen van bruggen

Landschappelijke relaties

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN
De landgoederen staan niet op zich zelf, ze hebben landschappelijke, ecologische en recreatieve relaties met de omgeving

De Kromme Rijn verbindt de landgoederen als een groene wig met de stad. Ter hoogte van de A27 is deze groene wig en daarmee de ecologische en landschappelijk verbinding met de stad aangetast door een smalle onderdoorgang.

Ten noorden van de landgoederen is in de jaren '60 de universiteitscampus De Uithof aangelegd. Binnen de Uithof zijn nog relicten van het oorspronkelijk landschap herkenbaar als weilanden, sloten en bomenrijen. In het gebied tussen de Vossegatsedijk en de Toulouselaan van de Uithof is weinig meer bewaard gebleven van deze elementen, waardoor de landschappelijke relatie tussen Uithof en de landgoederen is verminderd.

Bij de landgoederen ligt Fort Rhijnauwen. Dit fort is onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie dat van Muiden tot de Biesbosch loopt. Door vele infrastructurele barrières en verstedelijking is de landschappelijke samenhang tussen forten verminderd. Met name de relatie tussen Fort Rhijnauwen, en Fort Vechten kan versterkt worden.

PM Relatie andere landgoederen (nieënhof, stichtse lust warande)

VISIE

> Gestreefd wordt naar betere landschappelijke, ecologische en recreatieve verbindingen tussen de de landgoederen en de omgeving. Daarmee wordt de landschappelijke samenhang versterkt tussen de verschillende onderdelen.
> Hiervoor wordt aangesloten op de initiatieven van 4U om de landschappelijke relaties met de Uithof te verbeteren en het uitvoeringsprogramma van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Door de gemeente Utrecht, het UMC, de Uithof en het Utrechts Landschap (4U) wordt een visie opgesteld voor de verbetering van de ecologische, landschappelijke en recreatieve relaties tussen stad,Uithof en buitengebied. Dit zal gebeuren in samenspraak met de omgeving.
Inzet van de gemeente Utrecht is om het overgangsgebied tussen de landgoederen en de Uithof open te houden en de verbindingen tussen beide gebieden te versterken.

PM Uitvoeringsprogramma Nieuwe Hollandse Waterlinie, enveloppe Rhijanuwen-Vechten

CONCEPT

Figuren lanen

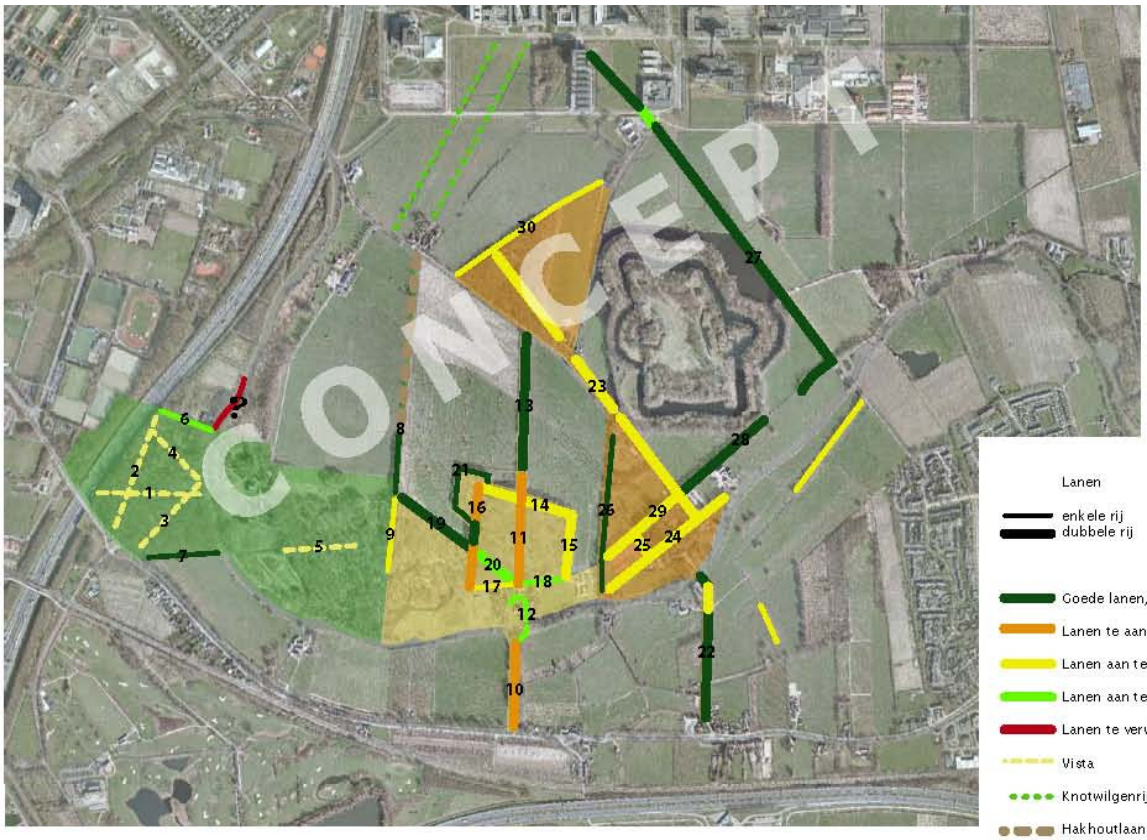

Lanen Nieuw Amelisweerd

1 Sneeuwklokjeslaan
2 Markiezenlaan
3 Madamlaan
4 Domlaan
5 As Paardenwater
6 Noordlaan Markiezenbos
7 Zuidlaan Markiezenbos
8 Scheidingslaan A
9 Scheidingslaan B

Lanen Oud Amelisweerd

10 Voorlaan
11 Beeldenlaan
12 Tuinlaan
13 Achterlaan
14 Trapeziumlaan Noord
15 Trapeziumlaan Oost
16 Trapeziumlaan West
17 Trapeziumlaan Zuid 1
18 Trapeziumlaan Zuid 2
19 Domlaan 1
20 Domlaan 2
21 Kokkenboslaan

Lanen Rhijnauwen

22 Rhijnauwenselaan, toegang
23 Rhijnauwenselaan en Hogeboslaan
24 Dwarslaan
25 Tussenlaan
26 Scheidingslaan
27 Zandlaan
28 Fortlaan
29 Dwarslaan II
30 Hogebos Dwarslaan

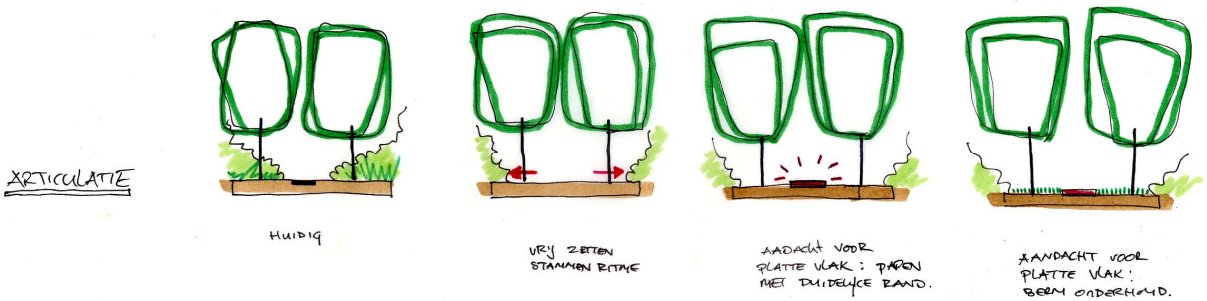

Lanen

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN

De formele structuur krijgt op de landgoederen in belangrijke mate gestalte door de lanen. Velen stammen uit de 18e eeuwse aanlegperiode en behoren daardoor tot de belangrijkste historische kenmerken van de landgoederen. Door eeuwenlang gericht onderhoud hebben de bomen kunnen uitgroeien tot monumentale rijzige laanbomen. De ouderdom van de bomen heeft geresulteerd in een hoge ecologische waarde doordat ze een belangrijke biotoop zijn voor onder andere vogels, vleermuizen en mycorrhiza-paddestoelen.

De laatste decennia zijn de lanen in verval geraakt. Door natuurlijk afstervende bomen, stormen, parkeren en achterwege blijvend onderhoud zijn de laanstructuren steeds minder herkenbaar geworden en soms zelfs helemaal verdwenen. Door het aanhoudend verval dreigt een belangrijke cultuurhistorische, landschappelijke en ecologische laag van de landgoederen te verdwijnen.
Door uitdijend struweel of hakhout in de berm zijn de lanen veelal minder waarneembaar, waardoor de attractieve waarde en het contrast met de bossen verdwijnt.

Dit proces heeft op de verschillende landgoederen tot een andere situatie geleid:

- op Nieuw Amelisweerd zijn de lanen veelal niet meer duidelijk herkenbaar als laan. Ze zijn opgenomen door het bos of verworden tot een open strook in het bos, zoals de Sneeuwklokjeslaan
- op Oud Amelisweerd is de formele lanenstructuur nog herkenbaar. Veel van de lanen zijn aan verval onderhevig
- op Rhijnauwen is de laanstructuur nog het best herkenbaar en is de kwaliteit ervan beter.

VISIE

De cultuurhistorische, ecologische en landschappelijke betekenis van de lanen voor de landgoederen wordt behouden, door de lanen te herstellen en te verduidelijken waar en wanneer dat nodig is. Voor elk van de drie landgoederen en de daarin gelegen lanen wordt daarbij een eigen aanpak gekozen:

- Nieuw Amelisweerd: vista's en herstel/aanplant van de randen
- Oud Amelisweerd: herstel laanstructuur
- Rhijnauwen: aanvullen laanstructuur

Herstel van lanen kan op verschillende manieren en verschillende momenten in de ‘levenscyclus’ van een laan:

- creëren van een doorzicht (vista), waarbij het vooral gaat om het herstel van een zichtas en minder om het terugbrengen van de laanstructuur
- aanplant, waarbij een verdwenen laan opnieuw wordt ingeplant
- verjongen, door de resterende bomen te kappen en de laan helemaal opnieuw aan te planten.
- aanvullen van lanen, door middel van inplanten van jonge bomen tussen oudere laanbomen om hiaten te vullen. De keuze van inplanten zal afhangen van de te kiezen soort boom. Bij lichtbehoevende soorten als Eik zal eerder worden overgegaan tot verjonging. Schaduwtolerante soorten als Beuk en Linde zijn goede soorten voor aanvullingen in lanen. De keus van het soort boom zal afhangen van het soort laan en reeds voorkomende soorten.

Bij herstel van de lanen wordt nadrukkelijk gekeken naar het karakter van het landgoed. Hierbij wordt gestreefd naar eenheid en hiërarchie in het lanensysteem van een landgoed. Per laan zal worden onderzocht hoe de conditie is en wat de ecologische betekenis ervan is (o.a. voor vleermuizen) en wanneer de noodzakelijke ingreep zal worden uitgevoerd.

CONCEPT

Aanpak:

Nieuw Amelisweerd

aanplant laan in 18e eeuw

volwassen laan in 19e en 20e eeuw

beginnend verval in 21e eeuw

vergevorderd verval in 21e eeuw

Oud Amelisweerd

aanplant laan in 18e eeuw

volwassen laan in 19e en 20e eeuw

beginnend verval in 21e eeuw

vergevorderd verval in 21e eeuw

AANVULLEN

VERJONGEN

Rhijnauwen

aanplant laan in 18e eeuw

volwassen laan in 19e en 20e eeuw

beginnend verval in 21e eeuw

AANVULLEN

CONCEPT

Op de landgoederen zal het volledig verjongen van uiteengevallen maar gezonde lanen niet aan de orde zijn. Belangrijke cultuurhistorische en ecologische waarden kunnen hierdoor verdwijnen. Verjonging is een drastische ingreep omdat dit (met name met aanplant van Eik) ook betekent dat brede stoken bos moeten worden gekapt. Daarnaast zijn uniforme laanbeelden op de landgoederen nauwelijks aan de orde. Veelal bestaan ze uit diverse plantvakken en soorten. Vaak presenteert dit verschillende fases van een laan op het landgoed. Door behoud van gezonde bomen blijven de lanen en daarmee de landgoederen hun monumentaliteit behouden. Verjonging kan wel aan de orde zijn bij ongezonde laanbomen met een korte levensverwachting.

Samengevat betekent dit:

	Nieuw Amelisweerd	Oud Amelisweerd	Rhijnauwen
Vista	■ ■ ■		
Aanplant	■	■ ■	
Verjongen		■	
Aanvullen	■	■ ■ ■	■ ■ ■

Groot aandeel: ■ ■ ■
Klein aandeel: ■

Gezondheidsbepaling bomen
Hoe bepaald kan worden in hoeverre een boom (on)gezond is wordt hieronder geïllustreerd (bron: bomenvisie …).

0 Goed: De conditie is goed. Op middellange termijn (10 tot 15 jaar) worden geen problemen verwacht.

1 Redelijk: De conditie is verminderd, maar op korte termijn (< 5 jaar) worden ten aanzien van de fysiologische toestand van de boom geen problemen verwacht.

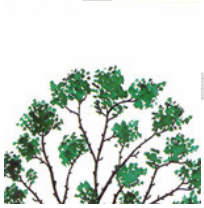

2 Matig: De conditie is duidelijk verminderd. De fysiologische toestand van de boom is slecht, maar herstel van de boom is eventueel mogelijk.

3 Slecht: De conditie en levensverwachting van de boom is minimaal. De mechanische en/of fysiologische toestand van de boom is dusdanig slecht dat ‘herstel’ van de boom niet of nauwelijks mogelijk is.

CONCEPT

Extra figuren lanen

CONCEPT

Voor de drie landgoederen betekent het laanonderhoud het volgende:

Nieuw Amelisweerd, natuurlijk historisch gelaagd
De lanen zijn hier grotendeels verdwenen. Zij zijn opgenomen door het bos of verworden tot een open strook in het bos, zoals de Sneeuwklokjeslaan. Gezien het natuurlijke karakter van Nieuw Amelisweerd wordt hier niet gekozen voor terugbrengen van de formele lanen. Hoofdaanpak is de contouren van de voormalige laanstructuur weer inzichtelijk te maken door het creëren van vista's, dat zijn open stroken door het bos. De vista's versterken het natuurlijke karakter van het bos. Er ontstaat meer variatie in open en dicht, en de lichtbehoevende kruidachtige vegetatie krijgen in de vista's meer kans dan in het dichtere bos. De randen van het landgoed kunnen worden verduidelijkt door behoud en aanplant van bomenrijen.

Op Nieuw Amelisweerd wordt per laan de volgende aanpak gekozen:
- Sneeuwklokjeslaan: behouden
- Markiezenlaan: bomen en struiken verwijderen uit berm met behoud van monumentale bomen
- Madamlaan: creëren vista
- Domlaan Nieuw Amelisweerd: creëren vista
- As Paardenwater: creëren vista tot en met bosvijvers
- Noordlaan Markiezenbos: aanplant bomenrij (Eik)
- Zuidlaan Markiezenbos: aanvullen bomenrij (Eik)
- Scheidingslaan A: behouden hakhout
- Scheidingslaan B: aanvullen bomenrij (Eik)

Oud Amelisweerd, formeel landschappelijk
Oud Amelisweerd heeft een zeer formele laanopzet, echter veel van de lanen zijn aan verval onderhevig. Het herstellen van de lanen maakt Oud Amelisweerd weer tot een formeel landgoed. Dit kan door het inplanten van hiaten in een laan of door verjonging bij ongezonde lanen. Totaal verdwenen lanen worden opnieuw ingeplant.

Op Oud Amelisweerd wordt per laan de volgende aanpak gekozen:
- Voorlaan: aanvullen/verjongen (Eik en/of Beuk)
- Beeldenlaan: aanvullen/verjongen (Beuk)
- Tuinlaan: aanplant bomenrij (Linde)
- Achterlaan: aanvullen (Eik)
- Trapeziumlaan Noord en Trapeziumlaan Oost: aanvullen (Eik en/of Beuk)
- Trapeziumlaan West: aanvullen/verjongen (Eik en/of Beuk)
- Trapeziumlaan Zuid 1: aanvullen (Beuk)
- Trapeziumlaan Zuid 2: aanplant bomenrij (Beuk)
- Domlaan Oud Amelisweerd 1: aanvullen (Eik)
- Domlaan Nieuw Amelisweerd 2: aanplant (Eik)
- Kokkenboslaan: aanvullen (Eik en/of Beuk)

Rhijnauwen: formeel levendig
Net als Oud Amelisweerd heeft Rhijnauwen een formele laanopzet. De kwaliteit ervan is echter beter. Op enkele plekken aanvullen van lanen is hier toereikend om de laanstructuur te behouden.
Op Rhijnauwen wordt per laan de volgende aanpak gekozen:
- Rhijnauwenselaan, toegang: aanvullen (Eik)
- Rhijnauwenselaan, Hoge Boslaan: aanvullen (Beuk)
- Dwarslaan: aanvullen (Beuk)
- Tussenlaan: aanvullen (Beuk)
- Scheidingslaan: aanvullen (Beuk)
- Zandlaan: aanvullen (Beuk)
- Fortlaan: aanvullen (Eik)

CONCEPT

Extra figuren lanen

En/of

CASE STUDY VOORBEELDUITWERKING BEELDENLAAN EN/OF VOORLAAN: PM

CONCEPT

Naast het herstel van de bomenrijen in de lanen is articulatie van de laan in het geheel ook noodzakelijk om de formele structuur beter tot zijn recht te laten komen. Dit gebeurt door de volgende ingrepen:
- Het stammenritme van de lanen wordt weer zichtbaar gemaakt door het verwijderen van struweel tot ca twee meter achter de stammen.
- Door de natuurlijke verjonging in bossen staan jonge bomen vaak dicht tegen of zelfs in de bomenrijen van de lanen. Zij doorbreken het ritme en zijn concurrenten als het gaat om kroonontwikkeling. Het verwijderen van deze jonge bomen tot ca. 10 meter achter de stam van de bomenrij maakt dat de laan weer als één de structuur duidelijk is.
- De afwerking van de laanvloer draagt in hoge mate bij aan het formele karakter. Door de paden een duidelijk zichtbare rand te geven tussen verharding en berm wordt het lineaire van de laan extra benadrukt. In een aangevulde laan met leeftijdsverschil tussen bomen zal dit verschil hierdoor minder nadrukkelijk zijn.
- Vaak ligt of staat dood hout in de lanen. Dit verstoort het formele karakter van de lanen en laat ze er wat verwaarloosd uitzien. Het dood hout dient dan ook verwijderd te worden. Vanwege de ecologische waarde zullen dode stammen, afhankelijke van het bostype, in het achterliggende bos neergelegd worden, maar altijd minimaal 20 meter buiten de stammen van de laan en nooit op een hoop.

CONCEPT

Figuren bosbeheer

Figuren bosbeheer

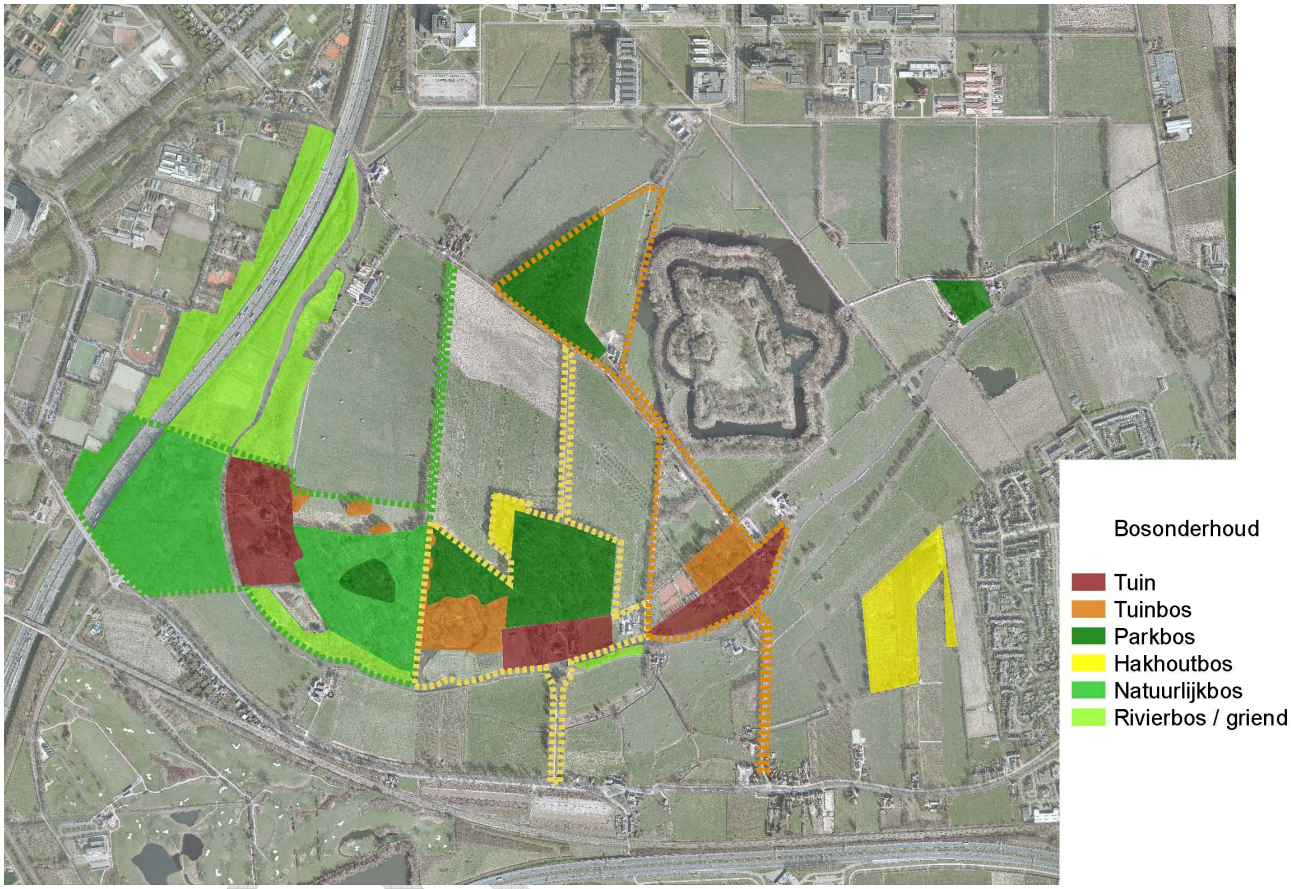

CONCEPT

Bosbeheer

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN

De landgoederen kennen een grote variatie aan bossen. Ze onderscheiden zich in verschillende aanlegperioden, beheervormen en gebruik zoals hakhoutbossen, parkbossen, jachtbossen en wandelbossen . Dit gevarieerd beeld heeft hoge ecologische waarden opgeleverd waarbij zich in ieder stukje bos specifieke flora en fauna heeft ontwikkeld.

In de afgelopen decennia zijn, doordat de verschillen in gebruik en beheer steeds kleiner werden, de bossen steeds meer op elkaar gaan lijken. Door het verminderen van de variatie neemt de belevingswaarde voor de bezoeker af en verdwijnen langzaamaan de cultuurhistorische basis van verschillende typen bos en daarmee ook de zeer specifieke ecologische waarden per bosdeel.

VISIE

> De variatie in bostypen wordt met oog voor de ecologische kwaliteiten en cultuurhistorische betekenis waar mogelijk teruggebracht, behouden of versterkt. Hierbij wordt aansluiting gezocht op de sfeer van elk landgoed:
> Binnen elk type bos liggen bijzondere cultuurhistorische elementen. Dergelijke elementen worden in stand gehouden en waar nodig hersteld.

Door historie en de wijze en mate van beheer hebben de bossen zich verschillend ontwikkeld. Hierin valt een onderscheid te maken tussen de landgoederen.

Verschillende bostypes

In onderstaande tabel en op de kaart hiernaast wordt een overzicht gegeven van de bostypes per landgoed:

	Nieuw Amelisweerd	Oud Amelisweerd	Rhijnauwen
Tuin	■	■	■ ■
Tuinbos	■	■ ■ ■	■ ■
Parkbos	■■	■ ■ ■	■ ■ ■
Natuurlijk bos	■ ■ ■	■	
Hakhoutbos	■	■	■ ■
Rivierbos/Griend	■ ■ ■	■	

Groot aandeel: ■ ■ ■
Klein aandeel: ■

Definities:

- Tuin: zie volgende paragraaf
- Tuinbos: bos met een tuinachtig karakter met een grote variatie in soorten monumentale bomen en eventueel struiken en heesters. Op de bodem kan gecultiveerde kruidachtige vegetatie van stinzeplanten voorkomen. Tuinbos heeft een hoge onderhoudsintensiteit.
- Parkbos: bos met monumentale en jonge bomen van hoofdzakelijk Beuk en Eik. Op de bodem kunnen inheemse struiken en kruiden voorkomen samen met stinzeplanten. Het parkbos heeft een gemiddelde onderhoudsintensiteit, waarbij dunning, verwijderen van opschot en opruimen van overtollig dood hout de belangrijkste werkzaamheden zijn.

CONCEPT

- Extra figuren bosbeheer

CONCEPT

- Natuurlijk bos: bos waar allerlei inheemse bomen voorkomen als Es, Eik, Beuk en Iep (natuurdoeltype Essen-Iepenbos) met een rijke struiklaag van inheemse soorten. De onderhoudsintensiteit is laag waarbij het verwijderen van ongewenst opschot en enige mate van dunning de belangrijkste werkzaamheden zijn.
- Hakhoutbos: bos dat periodiek wordt afgezaagd waarna het hout afgevoerd wordt. De belangrijkste soorten zijn Es en Els en in mindere mate Iep en Hazelaar. Sporadisch kunnen opgaande bomen van Iep, Eik of Beuk voorkomen. Enige onderhoudsmaatregel is het afzagen van het hout.
- Rivierbos/Griend: nat bos met voornamelijk Wilg en in mindere mate Es, Els en Iep. Grienden worden periodiek afgezet. Rivierbos blijft ongemoeid.

Per landgoed wordt dit hierna uitgewerkt:

Nieuw Amelisweerd
Natuurlijke processen van verval en bloei hebben op Nieuw Amelisweerd de laatste decennia redelijk vrij hun gang kunnen gaan. Door het achterwege blijven van frequent onderhoud hebben de bossen zoals het Markiezenbos en Achterbos zich tot een waardevolle plek voor de natuur kunnen ontwikkelen. Zelfs een groep reeën heeft er in het Markiezenbos een rustplaats kunnen vinden. Door de ontwikkelde natuurwaarde blijft dit bos dan ook hoofdzakelijk natuurlijk. In het voorjaar huist er een reigerkolonie. Het Achterbos heeft echter nog elementen van parkbos, waarin ook diverse cultuurhistorische relicten liggen als bosvijvers. Dit bos blijft dan ook parkbos.
Ten noorden van Nieuw Amelisweerd ligt bos dat gerelateerd is aan het rivierlandschap. De grienden kunnen buiten het landgoed verder worden uitgebreid om het contrast tussen rivier en landgoedbos te verduidelijken en om de karakteristieke ecologische waarden beter tot uiting te laten komen

Oud Amelisweerd
Ook op Oud Amelisweerd hebben de natuurlijke processen hun gang kunnen gaan in het bos. Maar anders dan op Nieuw Amelisweerd heeft het Trapeziumbos nog zijn formele structuren behouden. Om het formele karakter zichtbaar te maken zal de vrije invloed van natuurlijke processen hier meer aan banden worden gelegd en het bos onderhouden worden als een parkbos.
Het Engelse Werk onderscheidt zich van het Trapeziumbos door de landschapsstijl. Dit deel van het bos is aan zwaar verval onderhevig. Het unieke karakter van het bos met kenmerken van een wandelpark zijn nagenoeg verdwenen. Het restaureren van dit Engelse Werk is dan ook noodzakelijk om het als speciaal bos weer zichtbaar te maken.
Het Kokkenbos is een voormalig hakhoutbos wat nog herkenbaar is aan stoven die in het bos zijn terug te vinden. Het hakhout is inmiddels uitgegroeid tot grote bomen en is daardoor gaan lijken op het Trapeziumbos. Het terugbrengen van het hakhoutbeheer maakt dit bos weer onderscheidend in zowel beeld als in de natuurwaarde met zeer bijzondere mossen.

Rhijnauwen
Aanvankelijk was het Hoge Bos een hakhoutbos, maar het heeft zich inmiddels gelijk ontwikkeld als het Trapeziumbos op Oud Amelisweerd. Door ook hier het parkbos meer tot uiting te laten komen versterkt het zich ten opzichte van het zeer natuurlijke Fort Rhijnauwen dat vlakbij ligt.
Van het formele Huisbos met rococostructuren is nagenoeg niets meer herkenbaar. Het herstellen van dit bos naar oorspronkelijke structuren maakt het bos weer een bijzonder onderdeel met eigen type beplantingen waardoor het voor recreanten een fraai tuinachtig wandelbos kan worden.
Nummeri is een groot hakhoutcomplex en rustgebied voor fauna. Dit dient als zodanig beheerd en waar mogelijk uitgebreid te worden.

Onderdeel van Rhijnauwen is het bosje van Rhijnsoever welke een parkachtige uitstraling had. Restanten hiervan zijn de nog aanwezige monumentale bomen. Inzet is het parkboskarakter door gericht beheer te herstellen.

CONCEPT

Extra figuren bosbeheer

VTA – Visual Tree Assessment

De VTA-methode is de methode die op dit moment in Nederland het meeste gebruikt wordt voor het beoordelen van gebreken en signalen die duiden op verborgen gebreken (verzwakkingsymptomen). Doel is het verkrijgen van een zo goed mogelijke indruk van de stabiliteit en veiligheid van de boom als geheel. De VTA is vooral een monitoringsinstrument, en geen selectiemiddel om te bepalen welke bomen gekapt gaan worden en welke niet.

De VTA-inspectie wordt uitgevoerd voor bomen van 8 jaar en ouder. Standaard worden deze bomen periodiek eens in de 5 jaar geïnspecteerd. Wanneer een boom een zichtbaar gebrek heeft maar er nog geen sprake is van een verhoogd risico zal de boom eens in de 3 jaar worden geïnspecteerd (zgn. 'attentiebomen'). Als bij een boom een verhoogd risico wordt vastgesteld, dat wil zeggen dat er kans bestaat op instabiliteit, dan wordt deze boom jaarlijks gecontroleerd ('risicobomen').

De relatie met de veiligheid voor bezoekers is afhankelijk van de plaats waar de boom staat. Bomen uit de nabijheid van paden kunnen een hogere instabiliteit hebben dan bomen dicht bij paden.

In 2009 is door de gemeente op het landgoed een VTA uitgevoerd. Op basis daarvan wordt bepaald welke bomen verder onderzocht worden.

CONCEPT

.

Om te komen tot een grotere diversiteit zal in het bosbeheer gericht een aantal methodieken worden toegepast. Op welke wijze dit gebeurt hangt direct samen met het karakter van het landgoed en het type bos dat daar bij hoort.

Twee methodieken gelden voor elk van de drie landgoederen, namelijk het uitvoeren van een VTA-onderzoek (zie de toelichting hiernaast) en het waar mogelijk behouden van monumentale bomen, vanwege hun betekenis voor het gebied (ecologisch, landschappelijk, cultuurhistorisch).
De volgende maatregelen zijn in meer of mindere mate van toepassing in de bossen:

- dunnen: feitelijk het selecteren van toekomstige monumentale bomen. In de bosdelen met relatief veel jonge bomen dreigt verdringing. Selectie ofwel dunning betekent het weghalen van een deel van de jonge bomen zodat andere daarvoor geschikte bomen op kunnen groeien tot monumentale exemplaren. Dit levert voor de toekomst een monumentaal bos op. Voor de continuering van het monumentaal landgoedkarakter is dit een noodzakelijke beheersmethodiek. Hoofdzakelijk zal dunning plaatshebben in de Tuin- en Parkbossen, mindere mate in de Natuurlijke bossen
- natuurlijk verval: in de bossen van de landgoederen komt natuurlijk verval voor, doordat oude bomen sterven. Het verval van bomen geeft grote ecologische waarde aan de bossen. De mate waarin een bosdeel onderhevig kan zijn aan verval verschilt per karakter. In de natuurlijke bossen mag het verval een groot aandeel hebben, in de parkbossen in mindere mate. In de lanen (cultuurhistorisch karakter) en langs de paden (veiligheid voor wandelaars) wordt dit proces gecontroleerd en worden bomen die om dreigen te vallen of al zijn gevallen weggehaald.
- behandeling dood hout: op de landgoederen ligt veel dood hout, het merendeel takhout. Het liggend takhout heeft nadelige gevolgen voor de bodemvegetatie; de ecologische waarde neemt af. De dode stammen in de lanen, dicht langs paden en in de bossen zijn ecologisch wel waardevol, maar zijn niet overal gewenst vanwege esthetiek en cultuurhistorie. Het afvoeren of verplaatsen van al het zware takhout en de dode stammen in lanen, dicht langs paden, in tuinen en in mindere mate in parkbossen is dan ook nodig. Het hout kan ook gebruikt worden voor het creëren van ecologisch waardevolle takkenrillen.
- verwijderen van opschot: veel bosdelen kampen met opschot van Esdoorn. Open ruimten groeien dicht, verdringen bijzondere beplantingscomposities, verdrijven de kruidenlaag en trekken nagenoeg geen dieren aan. Het zo veel mogelijk verwijderen van dit opschot is daarom ook van hoge prioriteit. Daarbij hoort ook het verwijderen of ringen van de bomen die het zaad produceren, de moederbomen op Rhijnauwen en Oud Amelisweerd. In mindere mate in het Markiezenbos van Nieuw Amelisweerd vanwege de natuurlijkheid in dit bos.
- hakken: binnen de landgoederen komen diverse (voormalige) hakhoutbossen voor. Het periodiek hakken van hout zorgt voor bijzondere ecologische waarden. Hierbij is het gespreid hakken wenselijk zodat dieren zich tijdig kunnen verplaatsen.

Dit leidt tot een bosbeheer dat per landgoed andere accenten kent:

	Nieuw Amelisweerd	Oud Amelisweerd	Rhijnauwen
Dunnen	■	■ ■ ■	■ ■
Opschot verwijderen	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■
Natuurlijk verval en groei	■ ■ ■	■	■
Dood hout	■ ■ ■	■	■
Hakhoutbeheer	■	■	■ ■ ■

Groot aandeel: ■ ■ ■
Klein aandeel: ■

CONCEPT

Extra figuren bosbeheer

CONCEPT

Eik
Eik is binnen de landgoederen een belangrijke soort in de parkbossen. Anders dan Beuk verjongt Eik zich niet vanzelf. Om deze soort te behouden om cultuurhistorische, dendrologische en ecologische redenen is het wenselijk eiken met enkele beuk samen in te planten op delen die getroffen zijn of worden door storm in de parkbosdelen.

Stormvlakte
De behandeling van huidige en toekomstige stormvlakten is afhankelijk van het soort bos waarin ze zich bevinden. Herplant gebeurt dan ook met soorten die er volgens de definities van het type bos voorkomen.

Boomgaarden
Buiten de bossen kwamen tot halverwege 1900 vele boomgaarden voor. Grotendeels zijn deze gerooid en omgevormd tot weiland of flink uitgedund. Op Rhijnauwen zijn nog enkele boomgaarden terug te vinden. Het herstellen en aanplanten van boomgaarden versterkt de landschappelijke beleving van het vruchtbare rivierlandschap en biedt extra natuurwaarden.

Hagen
Rondom boomgaarden en weilanden kwamen veel hagen voor. Met het rooien van boomgaarden zijn ook deze vaak opgeruimd. Het terugplanten van hagen rondom (nieuwe) boomgaarden en als vervanger van prikkeldraad rondom weilanden versterkt de landschappelijk variatie en biedt voor vele vogels uitstekende nestelgelegenheid.

Kap en snoeihout
Kap- en snoeihout is tegenwoordig interessant als biobrandstof. Het verdient aandacht om te onderzoeken in hoeverre dit als zodanig gebruikt kan worden.

Zorgplicht
De gemeente heeft als eigenaar niet alleen een morele maar ook een juridische zorgplicht voor de bomen op het landgoed. Dit houdt in dat de gemeente de bomen goed moet onderhouden om schade en letsel aan derden waar mogelijk te voorkomen. Hiertoe worden de bomen regelmatig gecontroleerd. Bomen met een verhoogd risico worden jaarlijks gecontroleerd, en bij dreigend gevaar wordt ingegrepen.
Het is echter niet zo dat ongevallen daarmee worden uitgesloten. Ook een gezond ogende boom zonder zichtbare gebreken kan omvallen. Absoluut veilige bomen bestaan niet. Wel wordt getracht risico's zoveel mogelijk uit te sluiten.
Bij schade moet de gemeente kunnen aantonen dat zij aan de zorgplicht heeft voldaan en dat zij waar nodig aanvullend onderzoek heeft gedaan of maatregelen heeft genomen.

CONCEPT

Figuren tuinen

CONCEPT

Tuinen

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN

De tuinen met het landhuis vormen de kern van elk landgoed. Per landgoed verschilt de stijl van de tuin. De tuinen zijn echter zijn in verval geraakt, waardoor de bijzondere variatie ervan verdwijnt.

VISIE

Er wordt ingezet op herstel van de betekenis van de tuinen door renovatie en herinrichting. Per tuin zal (cultuurhistorisch)onderzocht worden hoe dit wordt uitgevoerd. Elke tuin zal een representatie zijn van de sfeer van het landgoed.

Herstel van de tuinen maakt deze weer representatief als kern van de landgoederen. De tuinkunst van elke tuin is een bijzonder attractiepunt binnen elk landgoed, en sluit aan op de verschillende karakters. De vorm waarin het herstel plaats zal vinden zal worden bepaald na een nader cultuurhistorisch onderzoek

Tuin Nieuw Amelisweerd
Deze tuin is ontworpen volgens de ontwerpprincipes van de landschapsstijl. Dit is nog goed zichtbaar, maar door achterstallig onderhoud verdwijnen karakteristieke elementen zoals boomgroepen en paden. Diverse visuele barrières als een houtwal verhinderen dat de tuin op een natuurlijke manier overgaat in het bos. Het renoveren van de tuin in de landschapsstijl is dan ook nodig. Het extensief onderhouden van de tuin met o.a. bloemweides sluit aan op het natuurlijke karakter van het landgoed.

Tuin Oud Amelisweerd
De formele tuin rond het landhuis is weinig herkenbaar meer door de verwildering ervan. Er bevinden zich echter nog bijzondere relicten van de oorspronkelijke tuin als bijzondere boomgroepen, een heuvel met de inmiddels gerestaureerde IJskelder en de gracht. Deze elementen staan onder druk door het verval van de tuin en dreigen te verdwijnen. Het landhuis kan op termijn publieksfuncties krijgen. Een representatieve tuin versterkt de mogelijke publieksfuncties en de attractiviteit van het huis in de toekomst. Het kan een eventuele museale functie van het huis ondersteunen. Het herstel van de tuin op basis van cultuurhistorisch onderzoek, waarbij ook een mogelijk verloren parterre kan worden teruggebracht biedt voor bezoekers extra bezoekwaarde.
Het herstellen van de zichtrelaties met het Trapeziumbos en tuinderij maakt de tuin weer onderdeel van het landgoed, waarbij ook de toegankelijkheid van de omgeving van het huis voor de bezoekers toeneemt.

Tuin Rhijnauwen
De tuin van Rhijnauwen herbergt vele publiekstrekkende functies in zich als ligweiden en terrassen. Hierdoor is de tuin relatief goed onderhouden. Deze tuin vraagt dan ook niet veel aanpassing. Wel kan, als de mogelijkheid zich voordoet, op termijn gezocht worden naar een andere locatie van de beheerpost en barakken van Stayokay die nu in feite in de tuin staan. Bijzondere aandacht zal moeten uitgaan naar de ‘Boomgaerd tot Vermaeck’. Dit direct achter het Koetshuis gelegen deel is verwilderd. Door het te herstellen tot een formele tuin met behoud van monumentale bomen ontstaat meer belevings- en gebruikswaarde voor de recreanten die nu vooral langs dit deel lopen in plaats van erdoorheen.

CONCEPT

Figuren recreatie

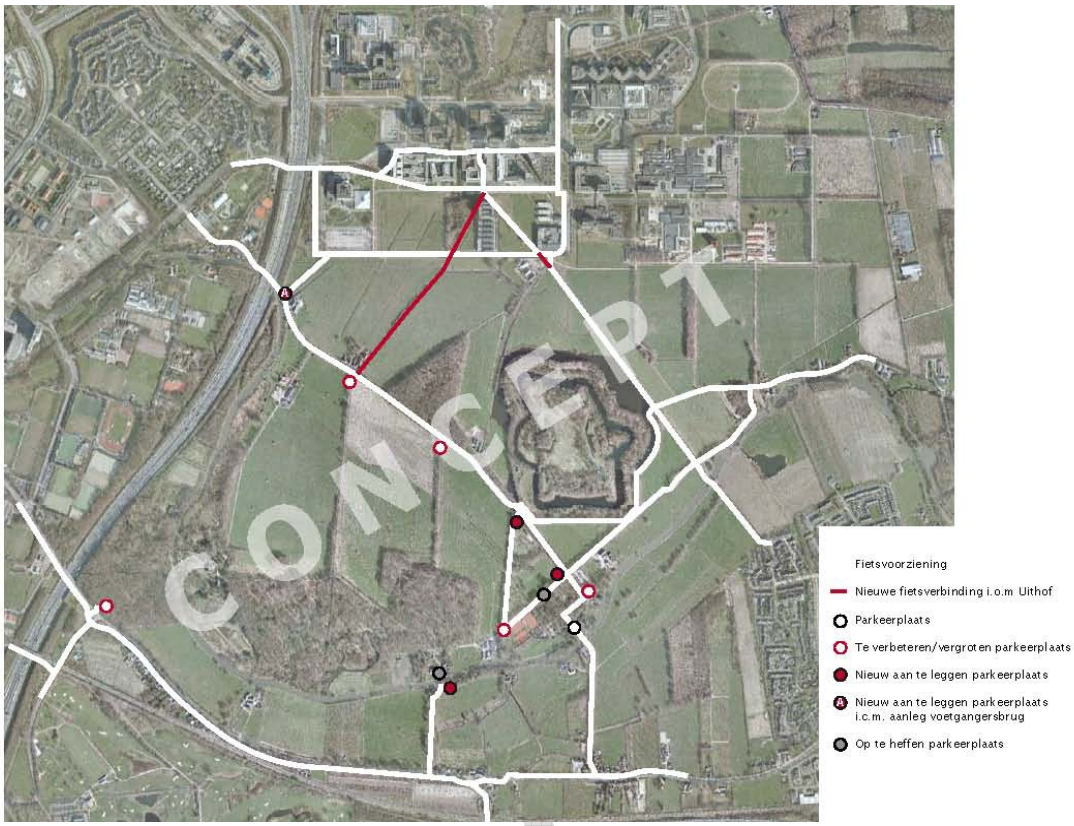

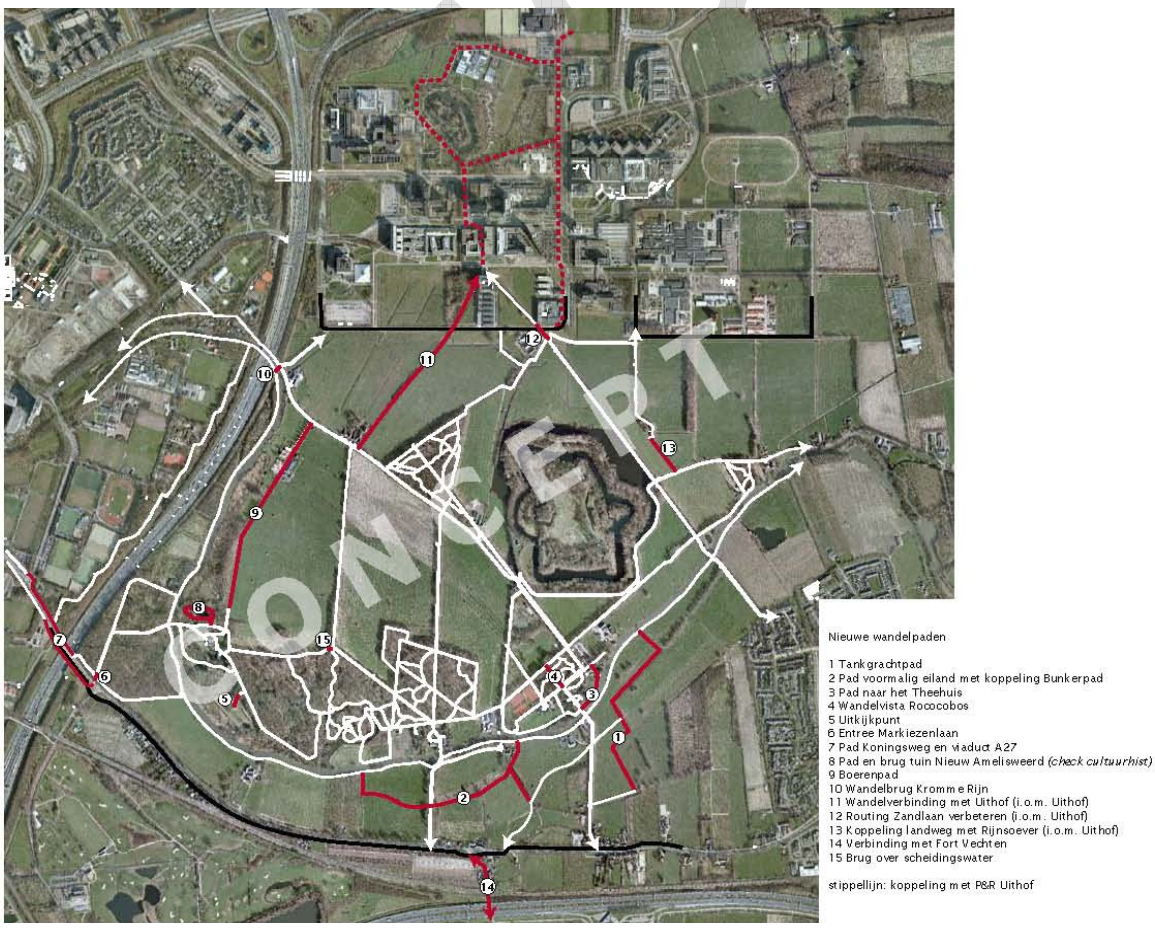

Recreatie

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN

De landgoederen zijn voor Utrecht één van de belangrijkste recreatiegebieden. De landgoederen trekken hierbij verschillende typen bezoekers die elk om verschillende redenen de landgoederen bezoeken en andere verwachtingen hebben.
Gezinnen trekken overwegend naar Rhijnauwen omwille van het Theehuis en de speelweiden. Oud- en Nieuw Amelisweerd worden gewaardeerd door cultuur- en natuurliefhebbers en rustzoekers. Door deze spreiding verschillen de bezoekersaantallen per landgoed: Rhijnauwen is het drukst, Oud- en Nieuw Amelisweerd zijn rustiger.

Door de groei van Utrecht neemt de behoefte toe aan recreatiegebieden rondom de stad. Utrecht ontwikkelt hiervoor meerdere nieuwe groengebieden. Zij kunnen op termijn wat van de recreatieve druk op de landgoederen wegnemen, maar de landgoederen blijven één van de belangrijkste recreatiegebieden. Een natuurlijke groei van het aantal wandelaars en fietsers op de landgoederen kan, mits ook het parkeren en de bereikbaarheid goed wordt gefaciliteerd, binnen het gebied worden opgevangen.

VISIE

Recreatie is en blijft een belangrijke gebruiksfunctie op de landgoederen. De huidige recreatieve verdeling met een intensief Rhijnauwen en extensiever Oud en Nieuw Amelisweerd die allen plaats bieden aan de diverse typen bezoekers blijft behouden. Er wordt niet actief ingezet op het vergroten van het aantal bezoekers, wel moet het gebied een natuurlijke groei kunnen opvangen.

Het recreatief netwerk buiten de landgoederen wordt versterkt door verbindingen te maken die aansluiten op landschappelijke structuren. Aan de rand van de Uithof kunnen nieuwe trekpleisters ontwikkeld worden.

De bestaande natuurlijke en recreatieve geleding is gebaseerd op de huidige kwaliteiten. Door geforceerd te proberen bijvoorbeeld meer spreiding van bezoekers te creëren sluiten in feite de wensen van de bezoekers niet meer aan bij dat wat het landgoed biedt, of zouden er ingrijpende maatregelen genomen moeten worden op de landgoederen.

De landgoederen staan op zichzelf als recreatiegebied, terwijl er ook allerlei recreatieve trekpleisters in de directe omgeving liggen zoals landgoed Nieënhof en Oostbroek, fort Hoofddijk, maar ook de architectuur van de Uithof. Het versterken van het netwerk buiten de landgoederen maak niet alleen die onderdelen beter bereikbaar, maar brengt ook landschappelijke samenhang en onderlinge variatie. Hierbij kunnen aan de rand van de Uithof nieuwe pleisterplekken ontwikkeld worden, zoals bij De Kikker.

Het belangrijkst recreatieve gebruik van de landgoederen is wandelen. Een fijnmazig netwerk van paden binnen de landgoederen bieden de bezoekers een grote variatie aan wandelingen; door de bossen, tuinen, langs weilanden en boomgaarden, onder lanen en langs hagen. Het wandelen door velden buiten de landgoederen is echter niet goed mogelijk, terwijl ze een totaal andere ervaring bieden. Het aanleggen van dergelijke paden aansluitend op bestaande landschappelijke structuren als sloten, hagen en bomenrijen biedt deze ervaring, maar zijn ook verbindingen met de omgeving van de landgoederen. Mogelijke nieuwe paden zijn het Tankgrachtpad, en een pad langs het voormalig eiland Amelisweerd. Bij het aanwijzen van nieuwe wandelverbindingen zal altijd een afweging gemaakt moeten worden tussen de verstoring die ze geven aan fauna. Bij de ontwikkeling van extra natuur als EHS neemt het areaal voor flora en fauna toe. Door deze toename kunnen de nieuwe verbindingen worden toegevoegd.

Figuren recreatie

CONCEPT

Veel wandelaars komen met de hond naar het gebied. Juist loslopende honden vormen een groot probleem in het gebied, door de verstoring van niet alleen de wilde fauna maar ook koeien en schapen. Het handhaven van het losloopverbod is dan ook belangrijk, maar ook het geven van informatie over de schadelijke effecten van honden buiten de paden kan een bijdrage leveren aan vermindering van het probleem.

Fietsers doen de landgoederen ook veel aan op routes. Rhijnauwen is onderdeel van verschillende korte en langere fietsroutes, maar ook veel wandelaars komen met de fiets naar de landgoederen. Vaak zijn stallingen hiervoor ontoereikend. Deze zullen dan ook uitgebreid en verbeterd worden. Voor fietsers is het belangrijk dat ze comfortabel de landgoederen kunnen bereiken. De Vossegatsedijk is hierin een goede route vanuit het oosten van de stad, Uithof en Bunnik. De Koningsweg vanuit het Utrechtse centrum kan echter verbeterd worden als belangrijke route voor langzaam verkeer tussen stad en landgoederen. Een overkapping ter hoogte van de A27 kan deze verbinding verbeteren.

Op de landgoederen worden geen doorgaande fietsroutes toegevoegd, behalve een extra verbinding met de Uithof. Het blijft primair een wandelgebied. Doorgaande fietsroutes zouden leiden tot een intensivering van fietspaden en ongewenst gebruik zoals door brommers, die verstorend zijn voor de wandelaars en fauna.

Door de bevolkingsgroei van Utrecht zal het aantal gezinnen toenemen. Zij recreëren niet alleen wandelend en fietsend, maar hebben ook andere behoeften als speelweiden. Rhijnauwen biedt dit, maar zal de toekomstige extra vraag ook moeten kunnen opvangen. Door het beter benutten van het Vogelnest als speel- en ligweide kan deze doelgroep meer ruimte krijgen. Het Vogelnest is in gebruik als speelterrein voor basisschoolkinderen, georganiseerd vanuit een daartoe opgerichte stichting. Onderzocht kan worden hoe de relatie met het omliggende gebied verbeterd kan worden, en of en hoe het terrein ook door andere bezoekers gebruikt kan worden.

Er wordt ingezet op het ontwikkelen van één huisstijl qua meubilair, informatieborden, etcetera. Per landgoed kunnen er daarbij accentverschillen zijn, maar de uitstraling is gelijk.

CONCEPT

figuren ecologie

Uitsnede provinciale kaart ligging EHS-gebieden. De bosgebieden en lanen (groen) zijn bestaande natuur binnen EHS, een deel van de graslanden (geel) zijn nieuwe natuur (natuurontwikkeling), de Kromme Rijn is EVZ (groene lijn) en de blauwe lijn is een toekomstige EVZ.(Bron Provincie Utrecht)

CONCEPT

Ecologie en ecologische hoofdstructuur

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN

De landgoederen bestaan sinds de 18e eeuw uit een grote oppervlakte aan parkbossen, hakhoutpercelen, lanen, graslanden en akkers. De natuurrijkdom die zich in de loop van zo'n 250 jaar heeft ontwikkeld heeft ook te maken met de abiotische omstandigheden: kleihoudende bodem, maaiveldhoogteverschillen en de afwisseling van natte, vochtige en droge milieus.
Het landschap met zijn grote variatie en hoge natuurwaarden is ontstaan en in stand gehouden door menselijke zorg.

Een belangrijk deel van de landgoederen is onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur. Hieronder valt bestaande natuur, namelijk de bosgebieden, en ca 50 ha nieuw te ontwikkelen natuur. Deze nieuwe natuur is in hoofdzaak geprojecteerd op agrarische graslanden en akkers.
In samenwerking met de provincie Utrecht wordt ingezet op het realiseren van de nieuwe natuur in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Het streekplan is richtinggevend, maar hierbinnen is er voldoende ruimte om samen met de direct belanghebbenden zoals de boeren tot een goede invulling te komen.
Onder nieuw te ontwikkelen natuur wordt hier met name verstaan het zoveel mogelijk herstellen van het kleinschalig agrarische landschap. Dat betekent het behoud van hoogstam-boomgaarden, het herstel van kruidenrijke akkers, die ook in najaar en winter voedsel voor akkervogels bieden en een grasland-beheer, waar weidevogels weer met succes hun broedsel grootbrengen. Belangrijk is ook het herstel van sloten met natuurlijke oevers en het uitbreiden van knotwilgenrijen.

VISIE

Inzet is behoud en verbetering van de ecologische waarden in het gebied. Daarnaast wordt , in overeenstemming met het streekplan, ingezet op het realiseren van de Ecologische Hoofdstructuur en het behouden van rustgebieden,

Bij het behouden en verbeteren van de ecologische waarden zal rekening gehouden worden met de verschillende karakters van de landgoederen. Op Rhijnauwen wordt daarbij wat meer rekening gehouden met het recreatief gebruik, op Oud Amelisweerd is van belang de formele structuur zichtbaar te houden, terwijl in delen van Nieuw Amelisweerd meer ruimte gegeven kan worden aan natuurlijke ontwikkeling.

Behoud en verbetering van de ecologische waarden van de parkbossen en de lanen hangt vooral samen met een zorgvuldig, regulier en kundig beheer van het oude bomenbestand.
Een beleid gericht op continue ontwikkeling en geleidelijke verjonging van bomen is de basisvoorwaarde voor de natuur die daarvan afhankelijk is (zoals vogels, vleermuizen, stinzenflora, bosplanten, paddenstoelen). Het gaat daarbij om maatwerk. Vervangen of aanvullen van bomen, struiken en stinzenplanten kan het beste met materiaal van de landgoederen zelf gebeuren. Een eigen kwekerij van dit historische genetische materiaal is belangrijk. De huidige bomen vertegenwoordigen historisch erfgoed van een kwekerij-geschiedenis waarmee Nederlandse kwekers in de 17e en 18e eeuw in heel Europa beroemd waren. Op de landgoederen komen waardevolle klonen en variëteiten voor van o.a. Hollandse linde, Hollandse iep, Ruwe iep, Gewone esdoorn, Oosterse plataan, Gewone plataan, Buxus. Op het landgoed zijn hiervan op beperkte schaal al bomen mee gestekt en opgekweekt. Uitbreiding van dit kweekprogramma is aan te bevelen om tijdig gaten met geschikt materiaal op te vullen.

CONCEPT

Extra figuren ecologie

CONCEPT

Vanuit ecologisch oogpunt is geleidelijke verjonging van lanen en plantvakken van belang vanwege het behoud van de myccorrhiza-paddestoelen en het behoud van noodzakelijke voedsel-, schuil- en nestgelegenheid voor allerlei groepen dieren.

Er is ook een adequaat beheer nodig van sloten, weteringen en andere landschapselementen. De ontwikkeling van de natuur in de Beurs is interessant (diverse nieuwe soorten zijn hier verschenen). Kleinschalige natuurontwikkeling en herstel van verdwenen landschapselementen zullen tot meer ecologische kwaliteit leiden. Waar mogelijk kunnen bijvoorbeeld weer hagen als perceelscheidingen aangeplant worden.

Door een meer op de natuur gerichte landbouw, die met de realisering van de EHS binnen bereik ligt, is er veel natuurwinst te verwachten. De boeren kunnen een belangrijk rol spelen bij het beheer van de nieuwe natuur, tenslotte hebben zij eeuwenlang een zeer belangrijke rol gespeeld in de variëteit die kenmerkend is voor het gebied.
Voor de realisatie van de EHS wordt een separaat traject doorlopen, in nauw overleg met de provincie en de betrokken landbouwers.

Voor de Kromme Rijn is voorzien in uitbreiding van z.g. natuurvriendelijke oevers. Behoud van de historische oevers en het op de linkeroever gelegen jaagpad is een aandachtspunt.

Opbouw en bijhouden van kennis van de diverse groepen organismen op de landgoederen is essentieel voor een goed en duurzaam beheer.
Bij het uitvoeren van maatregelen is speciale aandacht nodig voor het beschermen van de zogenaamde tabel 2 en 3 soorten uit de Flora- en Faunawet, zoals vleermuizen, vogels en ringslang. Met deze soorten moet rekening worden gehouden bij het uitvoeren van maatregelen en van werkzaamheden in het kader van beheer en onderhoud. Hierbij kan de gedragscode Flora- en Faunawet worden gevolgd die door de gemeente Utrecht is opgesteld en ter goedkeuring aan het Ministerie van LNV is voorgelegd. De gedragscode is een maatregelenpakket om het voor organisaties in de praktijk eenvoudiger te maken om zich aan de bepalingen uit de Flora- en Faunawet te houden, bij ruimtelijke ontwikkeling en bij beheer en onderhoud. Als gewerkt wordt volgens een door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) goedgekeurde gedragscode is het in een aantal gevallen mogelijk werkzaamheden in het groen uit te voeren zonder een anders noodzakelijke ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet. Dat spaart tijd en geld en vermindert het risico op lange procedures.

Om te voldoen aan de gedragscode is een beeld van lijst 2 en 3 soorten verplicht. Daarbij is het nodig om een actueel beeld te hebben waar deze soorten voorkomen. Zo nodig moet een quick- scan worden uitgevoerd. Beter is het om regelmatig te monitoren om het beeld actueel te houden. Zo'n monitoringsysteem is ook nodig om kennishiaten op ecologisch gebied en kennislacunes op een aantal oranje- en rode lijst-soorten op te vullen.

Voor een aantal maatregelen die in hoofdstuk 5 worden beschreven is aanvullend (eco)hydrologisch onderzoek nodig om die maatregelen (bv. graven watergangen) op hun effecten op de hydrologie (met name kwel) te kunnen beoordelen en om ecologische potenties in beeld te brengen

CONCEPT

Figuren bereikbaarheid en parkeren

Nummerplaat maskeren!!

overzicht parkeerplaatsen PM

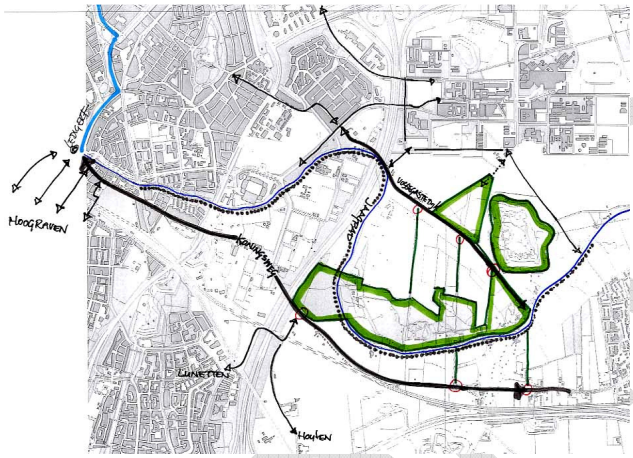

verbindingen tussen stad en landgoederen

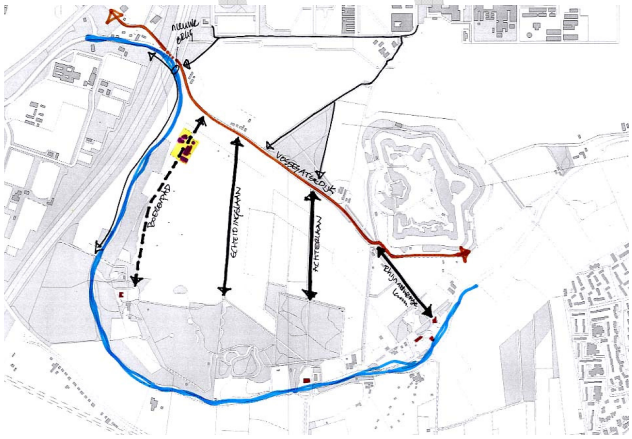

Bestaande verbindingen vanaf Vossengatsedijk

CONCEPT

Bereikbaarheid

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN

De landgoederen liggen relatief dicht bij het centrum van Utrecht, circa 15 minuten fietsen. De verbindingen tussen de stad en de landgoederen zijn voor wandelaars, fietsers en per OV niet optimaal. Veel bezoekers komen dan ook met de auto, wat tot parkeerproblemen leidt. Er wordt in de Voorlaan en in de Rhijnauwenselaan geparkeerd, wat leidt tot schade aan de bomen en hinder voor andere bezoekers en hulpdiensten. Het poortgebouw bij Rhijnauwen vormt een knelpunt voor auto's en andere bezoekers. Op topdagen zijn er te weinig parkeerplaatsen.

In 2008 heeft bureau Oranjewoud een onderzoek naar de parkeersituatie in het gebied uitgevoerd. Op basis van dat onderzoek heeft de Enveloppecommissie Rhijnauwen-Vechten een besluit genomen welke parkeermaatregelen uitgevoerd zouden worden. Deze maatregelen zijn in 2009 in gang gezet. Zo is er aan het begin van de Voorlaan een nieuwe parkeerplaats gerealiseerd van in totaal 160 parkeerplaatsen, en wordt de parkeerlus nabij het huis Rhijnauwen heringericht. In relatie daarmee wordt het parkeren aan de Voorlaan en Rhijnauwenselaan opgeheven. Verder wordt een parkeerverwijssysteem gerealiseerd wat het verkeer dat naar een parkeerplaats zoekt op de landgoederen moet verminderen.

VISIE

Met de realisatie van een nieuwe parkeerplaats aan de Voorlaan en herinrichting van de parkeerlus zijn er voor gemiddelde zondagen voldoende parkeerplaatsen beschikbaar, er worden dan ook geen extra parkeerplaatsen binnen de grenzen van de landgoederen gerealiseerd.
Om het resterende parkeerprobleem op te lossen wordt ingezet op een betere benutting van parkeerruimte op de Uithof en het stimuleren van andere vervoermiddelen als fiets en openbaar vervoer. Voor het belangrijkste knelpunt op Rhijnauwen, het verkeer onder het poortgebouw, zal naar een oplossing worden gezocht.

In samenwerking met de provincie en de BRU wordt gewerkt aan maatregelen als de inzet van OV-fietsen, het verbeteren van parkeermogelijkheden op de Uithof in combinatie met OV-fiets, en verbeteren van de fietsroutes. Ook wordt onderzocht in hoeverre de busverbinding langs de landgoederen verbeterd kan worden.

De fiets- en wandelroutes van de stad naar de landgoederen kunnen op een aantal punten verbeterd te worden. De rol van andere overheden als gemeente Bunnik en de provincie is hierbij essentieel. Deze verbeteringen worden zo veel mogelijk gecombineerd met andere ontwikkelingen.

De Koningsweg is een belangrijke verbinding vanuit de stad naar de landgoederen. Verbeteren van de inrichting zorgt dat dit een aantrekkelijke route wordt.

De komst van een overkapping over de A27, samenhangend met de verbreding van de weg, moet een rol spelen bij het versterken van de relatie tussen de stad en de landgoederen. Daarbij moet ook aandacht geschonken worden aan de onderdoorgang bij de Kromme Rijn om deze zo licht en ruim mogelijk te maken. Dit kan samen met het realiseren van een ecologische corridor dat de landgoederen via de Kromme Rijn met de stad verbindt.

In de Uithof worden steeds meer woonvoorzieningen voor studenten en personeel gebouwd. Het beter bereikbaar maken van de landgoederen vanaf de Uithof biedt niet alleen deze nieuwe bewoners een

CONCEPT

Figuren bereikbaarheid

CONCEPT

betere verbinding, maar maakt ook dat bezoekers uit het noordoosten van de stad de landgoederen beter kunnen bereiken. Door het aanleggen van een wandelbrug over de Kromme Rijn in het verlengde van de Boeijelaan en een fietswandelpad vanaf het centrum van de Uithof naar de Vossegatsedijk komt deze verbinding tot stand.
Door deze verbetering kunnen ook de parkeerplaatsen op de Uithof beter benut worden. De landgoederen liggen gevoelsmatig minder ver dan in de huidige situatie. Hierdoor kan de parkeerdruk op de landgoederen aan de zuidkant verminderd worden.

Het ontwikkelen van nieuwe pleisterplaatsen in de rand van de Uithof, bijvoorbeeld bij de Kikker, maakt dat de Uithof meer een voorkant richting de landgoederen krijgt. Hierbij worden bezoekers ook meer verleid om deze toegang tot de landgoederen te kiezen, wat de druk van de zuidzijde vermindert.

Om het aantrekkelijker te maken met de fiets naar het gebied te komen worden, met name op Rhijnauwen en Oud Amelisweerd, meer stallingsmogelijkheden gerealiseerd. Locaties die verbeterd kunnen worden zijn de stallingen bij het Theehuis en het Bezoekerscentrum. Extra stallingen zijn nodig bij de Ligweide, en op een aantal locaties aan het begin of eind van lanen.

Onderdeel van een goede bereikbaarheid zijn de entrees naar de landgoederen. Zij zijn het visitekaartje van de landgoederen. Velen van hun weerspiegelen echter weinig van waar ze toegang toe beiden. Het verbeteren ervan is dan ook noodzakelijk. Dit kan samen met de realisatie van fietsenstallingen.

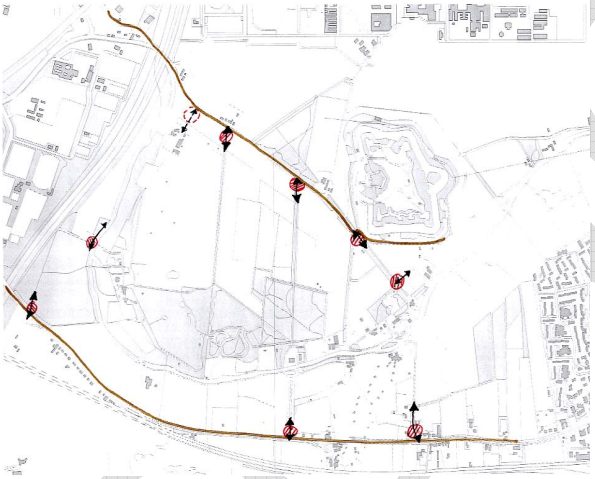

Uitgangspunt is dat het gebied gratis toegankelijk moet blijven voor bezoekers. Betaald parkeren zal vooralsnog dan ook niet worden ingevoerd.

CONCEPT

figuren landbouw

CONCEPT

Landbouw

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN
De landbouw heeft van oudsher een stempel gedrukt op de ontstaansgeschiedenis van de landgoederen, en blijft een beeldbepalende gebruiker. Om de kwaliteit van het landgoed en het daardoor ontstane afwisselende landschap te behouden zijn landgoedboeren altijd nodig. Op dit moment zijn er drie boerenbedrijven in het gebied.
De bedrijfsvoering is de laatste decennia ten opzichte van de eeuwen daarvoor sterk geïntensiveerd.

Om bij hun grond te komen rijden de boeren op dit moment regelmatig met tractoren of andere landbouwmachines door het gebied. Dit leidt tot schade aan de wegen, tot verstoring en tot hinder voor recreanten.

VISIE

Inzet is om de landbouw in het gebied te behouden als zelfstandige en rendabele bedrijven. De boeren zijn nodig voor het behouden van het landschap en krijgen daarom een rol in het beheer ervan, onder andere binnen de Ecologische Hoofdstructuur.

De boeren in het gebied zijn landgoedboeren, die hun bedrijfsvoering aanpassen aan het feit dat ze op een landgoed boeren. Dat wil zeggen dat verdere intensivering, schaalvergroting of omschakeling van gemengd naar een monocultuur-bedrijf niet aan de orde is.

Gestreefd wordt naar concentratie van de landbouwgronden rondom de boerderijen en een gunstiger verkaveling zodat de boeren zo min mogelijk door de landgoederen hoeven te rijden. Mogelijk kan hieraan invulling worden gegeven in het kader van de EHS, in paragraaf XXX wordt hier op ingegaan.

De boeren kunnen een grotere rol spelen bij het beheer en waar zinvol ook herstel van het landschap en natuur. Denk bijvoorbeeld aan randenbeheer en behoud, herstel en aanleg van landschapselementen, beheer van graslanden en hoogstamboomgaarden.

De landgoederen en dus de boerenbedrijven liggen in een stedelijke omgeving. De daarmee gepaard gaande bezoekersaantallen bieden kansen voor agrarische bedrijfseconomische verbreding. Denk daarbij aan activiteiten als een boerenwinkel of een kaasmakerij.
In combinatie daarmee kunnen er educatieactiviteiten worden ontwikkeld.

In het geval een boer geen opvolger heeft of een bedrijf om andere redenen toch stopt wordt ingezet op behoud van de landbouwkundige functie bijvoorbeeld door een stadsboerderij, waarbij een kleinschalig gemengd landbouwbedrijf publieksfuncties heeft als educatie en zorg . Blijkt dat niet haalbaar dan kan gedacht worden aan een alternatieve invulling, passend op het landgoed (zie ook onder ‘nieuwe functies’).

De tuinderijen zijn een mooi onderdeel van de landgoederen. Net als de boeren bepalen ze al eeuwen mede het beeld van de landgoederen. Ze zijn belangrijk bij de verzorging van het landgoed, bieden variatie en attractiviteit en zijn een cultuurhistorisch component. Daarnaast zijn ze van groot belang voor het welzijn van mensen doordat ze zorgtrajecten en re-integratie bieden.

Verdere samenwerking tussen boerenbedrijven, tuinderijen en de binnen het gebied aanwezige verwerkers van producten kan het landgoedproduct van Amelisweerd en Rhijnauwen op de kaart zetten en bijdragen aan de bewustwording over de productie van voedsel. De campagne ‘Lekker Utregs’ kan daarbij aanknopingspunten bieden of als inspiratie dienen.

CONCEPT

figuren water

CONCEPT

Water

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN

De Kromme Rijn ligt aan de basis van het landschap en is de landschappelijke drager van het gebied. Het is één van de weinige langzaam stromende rivieren in West-Nederland. De Kromme Rijn koppelt vele bijzondere ecologische en landschappelijke plekken aan elkaar en verbindt deze met de Utrechtse binnenstad. De Kromme Rijn is daarmee een belangrijke ecologische verbinding. De waterkwaliteit laat echter te wensen over. Het water bevat erg veel slib wat de ontwikkeling van aquatische flora en fauna verhindert. Ook in sloten laat de waterkwaliteit veel te wensen over. Het water is vaak rijk door meststoffen uit de weilanden en in de bossen verzuren sloten, vijvers en grachten door het vele bagger op de bodem. Daarnaast zijn in het verleden enkele sloten gedempt ten behoeve van weiland.

Door het Hoogheemraadschap is een Watergebiedsplan opgesteld. Voor de landgoederen is het Watergebiedsplan gericht op vasthouden van kwel en gebiedseigen water, en op behoud en versterking van aquatische leefmilieus. Een van de maatregelen is de aanleg van natuurvriendelijke oevers. De aanleg van een slibvang langs de Kromme Rijn zal de waterkwaliteit doen verbeteren. Het Hoogheemraadschap (HDSR) heeft hierin een voortrekkersrol.

VISIE

Het verbeteren van het watermilieu door het Hoogheemraadschap wordt onderschreven. Samen met het Hoogheemraadschap zullen de maatregelen verder worden uitgewerkt waarbij ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten uitgangspunt zijn. Een nader ecohydrologisch onderzoek naar kwel en de ecologische potentie hiervan is nodig. Sloten, vijvers en grachten op de landgoederen worden regelmatig gebaggerd zodat de waterkwaliteit toeneemt. Gedempte sloten in weilanden worden waar mogelijk weer open gemaakt en verbonden.

Om de landgoederen te kunnen laten profiteren van een verbeterde waterkwaliteit van de Kromme Rijn is het wenselijk de slibvang stroomopwaarts te realiseren. Een goede locatie hiervoor is in de bocht van de Kromme Rijn ter hoogte van Bunnik. Hier zijn natuurlijke aanleidingen om een slibvang te realiseren aanwezig omdat het maaiveld vanwege de Nieuwe Hollandse Waterlinie hier aanzienlijk lager ligt dan de rest van het landschap.
De locatie kan naast de zuiverende functie een belangrijke ecologische stapsteen worden in het gebied tussen de landgoederen en het Fort Rhijnauwen richting landgoed Nieënhof. Voor Bunnik kan de slibvang toegankelijk gemaakt worden waardoor er een natuurlijk park ontstaat. Belangrijk bij de inrichting van de slibvang is dat het als onderdeel van het rivierlandschap gezien moet worden.
In het recente verleden zijn langs de Kromme Rijn vooroevers gemaakt. Helaas zijn deze nooit spontaan begroeid geraakt met oever en waterplanten. Het inplanten van de oevers met streekeigen materiaal benut deze kans en biedt mogelijkheden voor natuurontwikkeling.

Bij het baggeren van sloten dient ook zorg te worden gedragen voor de profilering van de oevers. Op sommige delen zijn deze vrij steil waardoor er zich weinig oevervegetatie kan ontwikkelen. Op flauwere oevers kan een grote variatie aan beplanting ontstaan.
Het baggeren van de vijvers op de landgoederen zoals rondom Het Nieuwe Werk, Engelse Werk, Paardenwater, Keukenwater en bosvijvers in het Achterbos vraagt cultuurhistorische onderzoek ten aanzien van beplanting en profilering. Hetzelfde geldt voor de grachten rondom de landhuizen van Oud Amelisweerd en Rhijnauwen.

Herstel van oorspronkelijke ontginningssloten is wenselijk. Zij kunnen goede ecologische verbindingen worden met de omgeving van de landgoederen, maar ook kwel wegvangen. Dit zal nader onderzocht moeten worden.

CONCEPT

Figuren milieu

CONCEPT

Milieu

KWALITEITEN EN KNELPUNTEN
De snelwegen A27 en de A12 liggen in de directe nabijheid van de landgoederen.
Beide snelwegen zijn in het hele plangebied hoorbaar. Met name de A27 leidt tot relatief veel geluidsbelasting in het westelijk deel van het gebied, Nieuw Amelisweerd. Ook zijn daar de uitlaatgassen van de auto's, zeker bij westelijke windrichtingen, goed waarneembaar.
Opvallend is dat de effecten van de weg op geluid en luchtkwaliteit in Nieuw Amelisweerd niet waarneembaar een extra negatief effect heeft op de flora en fauna. De verstoring als gevolg van doorsnijding heeft wel geleid tot verkleining van het leefgebied van dieren.

Verder is er op een aantal plaatsen in het gebied sprake van lichtoverlast. Verlichting vanaf tennispark of parkeerterreinen heeft wanneer het donker is een verstorend effect op dieren.

De mogelijkheden om de luchtkwaliteit te verbeteren en de geluidsoverlast van de snelwegen te verminderen liggen buiten het bereik van deze visie. Wanneer er aanpassingen worden gedaan aan de betreffende wegen kan dit als aandachtspunt worden meegegeven.

VISIE

Ingezet wordt op het verminderen van de lichtoverlast in het gebied. Wenselijk is dat ook andere vormen van milieuhinder zoals verslechterde luchtkwaliteit en geluidsoverlast worden verminderd, dit wordt waar mogelijk aan de orde gesteld bij andere projecten.

Aan lichtoverlast binnen het gebied kan wel wat worden gedaan. Zoals al aangegeven bij het onderwerp recreatie is dit een punt van aandacht bij de inpassing van het tennispark.
Bij nieuwe ontwikkelingen, zoals de aanleg van parkeerterreinen of de vervanging van lantaarns, zal waar mogelijk gewerkt worden met aangepaste verlichting, die duurzaam is en voor flora en fauna veel minder belastend is.

De toekomstige verbreding van de A27 kan leiden tot meer geluidsoverlast. Dit aspect zal meegenomen moeten worden in het traject dat leidt tot de verbreding.

CONCEPT

Figuren nieuwe functies

CONCEPT

Nieuwe functies

Al honderden jaren zijn de landgoederen in ontwikkeling. Ook vandaag de dag ontwikkelen ze zich verder, en ontstaan er steeds nieuwe functies en vormen van gebruik.
Het mogelijk maken van nieuwe functies is van belang voor de duurzame instandhouding van de landgoederen. Het karakter als landgoed is daarbij het vertrekpunt.

VISIE

Nieuwe functies zijn van belang voor de duurzame instandhouding van de landgoederen. Hieraan wordt, mits ze aan bepaalde voorwaarden voldoen, ruimte geboden.

De voorwaarden waaraan nieuwe functies dienen te voldoen luiden als volgt:
- de nieuwe functie past bij het karakter van landgoederen, en past specifiek binnen het karakter van het landgoed waar de functie wordt gerealiseerd (Nieuw Amelisweerd, Oud Amelisweerd en Rhijnauwen)
- de nieuwe functie leidt niet tot een aantasting van de wezenlijke structuur en waarden van het landgoed
- de nieuwe functie voegt zich in de aard en de historie van het landgoed
- de nieuwe functie mag niet tot nauwelijks tot extra autoverkeer op het landgoed leiden. Eventuele parkeerplaatsen moeten op eigen terrein en binnen de exploitatie worden ingepast.
- de nieuwe functie mag geen onevenredig grote publieksaantrekkende werking hebben

Voorbeelden van denkbare nieuwe functies zijn:
- Bed & Breakfast voor fietsers en wandelaars in bestaande gebouwen;
- Museale functie bijvoorbeeld in landhuis Oud Amelisweerd;
- Kleinschalige evenementen organiseren in herstelde tuin Oud Amelisweerd of elders op het landgoed op het gebied van kunst, theater, muziek, etc
- Gebruik van huis Oud Amelisweerd als representatieruimte voor de gemeente Utrecht of externen;
- Landgoedwinkel
- Informatievoorziening
- Kleinschalige publieksfuncties in vrijkomende boerderijen;
- Hoogstamboomgaarden met verkoop aan publiek;
- Kleinschalige horeca zoals een kiosk of een theekoepel;
- Kleinschalige vergaderfaciliteiten
- (Oude) ambachten die bij het landgoed horen;
- Deponeren en benutten merknaam Amelisweerd
- Houtverkoop;
- Fruitverkoop;
- Atelier (kunst).

CONCEPT

Figuren educatie

CONCEPT

Educatie

Educatie is een belangrijk middel in de beleving en waardering van de landgoederen. Door informatie over wat zij zien of kunnen zien wordt de belevingswaarde voor bezoekers vergroot. De betrokkenheid wordt sterker waardoor educatie ook een ondersteuning kan zijn bij handhaving van de orde en regels. Wordt bijvoorbeeld uitgelegd waarom loslopende honden schadelijk zijn (verstoring van wilde flora en fauna maar ook van koeien en schapen, verspreiding van ziektes via hondenpoep) dan is de kans groter dat mensen hun honden aangelijnd houden.

Voor schoolkinderen vormen de landgoederen een geweldig rijke omgeving om kennis te maken met de natuur, landbouw en de geschiedenis. Lessen op de landgoederen kunnen voor scholen in de omgeving een onderdeel van het lesprogramma zijn.

Educatie gebeurt op verschillende manieren: op het landgoed in het bezoekerscentrum op Oud Amelisweerd, door boswachters, middels informatieborden en folders, daarbuiten bijvoorbeeld op scholen en via internet.
De inzet op educatie vanuit de gemeente is de laatste jaren in omvang afgenomen.

VISIE

Educatie op het landgoed wordt versterkt.

De gemeente heeft hierbij een voortrekkersrol. Ingezet wordt op:
- inrichten van een bezoekerscentrum. Onderzocht zal worden of dat op de huidige locatie op Oud Amelisweerd gebeurt of op een ander locatie
- beter benutten van het bezoekerscentrum als centraal informatiepunt
- voldoende ruimte aan boswachters voor hun educatieve functie (beantwoorden van vragen, geven van rondleidingen)
- plaatsen van meer informatieborden op het landgoed, met algemene informatie maar ook specifieke informatie over bijzondere elementen zoals de ijskelder of het Engelse Werk. Voor de borden wordt een eenduidige en herkenbare huisstijl ontwikkeld
- bieden van informatie via internet, zowel historische en achtergrondinformatie als actuele informatie

Belangrijk daarbij is het beschikbaar stellen van menskracht voor ontwikkelen, coördineren, uitvoeren en ondersteunen van educatieve activiteiten. Verder is er een ruimte nodig, en moet het mogelijk zijn om informatiemateriaal te ontwikkelen en produceren (folders, lesmateriaal, posters, kaarten, etcetera).

CONCEPT

CONCEPT

Sociale veiligheid en handhaving

Om het gebied leefbaar, veilig en aantrekkelijk te houden is handhaving van de openbare orde en de geldende regels noodzakelijk. Hiertoe zijn in het gebied verschillende personen aanwezig die toezicht houden (boswachters, toezichthouders en Buitengewone Opsporings Ambtenaren, zgn. BOA's). Zij dragen in belangrijke mate bij aan het voorkomen van ongewenst gedrag in en gebruik van het gebied. Gedeeltelijk nemen zij ook educatieve taken (bijvoorbeeld rondleidingen) op zich.

Bij het handhaven van wet- en regelgeving gaat het concreet om bijvoorbeeld verbaliseren op flora- en faunawetgeving, handhaven op verkeersovertredingen, handhaven op loslopende honden, op achterlaten van afval, op ruiters buiten de paden, etcetera.

Via de provincie participeren de boswachters in een groen platform met andere flora- en faunabeheerders. Zo kan er gezamenlijk worden opgetreden bij calamiteiten en kan er gericht toezicht en handhaving (ook opsporing) plaatsvinden.

Vanuit de politie is een BOA-coördinator aangesteld om een goede samenwerking te realiseren tussen de politie en de boswachters.

VISIE
Handhaving en toezicht is en blijft een belangrijk instrument om het gebied aantrekkelijk te houden voor recreanten en leefbaar voor de bewoners.

CONCEPT

5 UITVOERING VAN DE TOEKOMSTVISIE

Om de Toekomstvisie te realiseren is enerzijds een gericht beheer nodig, waarmee tevens het achterstallig onderhoud wordt weggewerkt. Anderzijds wordt een groot aantal projecten voorgesteld waarmee kwaliteiten kunnen worden hersteld, behouden en ontwikkeld, zoals in de visie is beschreven.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op beheer, en op maatregelen en projecten. Dit vormt de basis voor een nader op te stellen beheerplan. Daarin zal aan de hand van de visie-elementen, het overzicht van maatregelen en projecten en de op dat moment beschikbare middelen vastgelegd worden wanneer en hoe de beheermaatregelen en projecten zullen worden uitgevoerd.
Overigens kunnen beheermaatregelen, projecten én het inlopen van achterstallig onderhoud veelal met elkaar worden gecombineerd, en daarmee efficiënter worden uitgevoerd.

5.1 Beheer

Beheermaatregelen zijn gericht op het structurele beheer van het groen op de landgoederen. Het gaat dan om regulier beheer (bijvoorbeeld het regelmatig snoeien van hagen en heggen) maar ook om het wegwerken van achterstallig onderhoud (denk bijvoorbeeld aan het opruimen van het dood hout dat de afgelopen jaren is blijven liggen).

Het toekomstig beheer zal specifieker op de nieuwe koers worden afgestemd en de drie verschillende landgoederen versterken in hun karakter. Dat betekent voor Nieuw Amelisweerd meer gericht op versterken van de ecologische waarden, voor Oud Amelisweerd vooral het herstel van het meer formele en voorname karakter dat past bij de uitstraling van het landhuis en voor Rhijnauwen vooral een beheer toegespitst op het zeer intensieve recreatieve gebruik.

Belangrijke te beheren elementen zijn de lanen en de bossen. In de paragrafen XX en XX wordt hiervoor de basis gelegd, die in het op te stellen beheerplan verder kan worden uitgewerkt.

Er zal ook nog veel achterstallig onderhoud moeten worden weggewerkt. Dit wordt gedeeltelijk meegenomen in de 1e prioriteit maatregelen en projecten (zie par. 5.2).

CONCEPT

5.2 Projecten en maatregelen

Projecten zijn eenmalige ingrepen en maatregelen die bepaalde kwaliteiten herstellen, behouden of versterken (denk bijvoorbeeld aan het herstel van de tuin van Oud Amelisweerd). Aan de hand van de visie zoals die hiervoor is beschreven is een overzicht opgesteld van maatregelen en projecten waarmee de visie ten uitvoer kan worden gebracht.
De projecten verschillen van elkaar wat betreft de kosten, de prioriteit, het effect dat ze hebben (groot/klein, direct/langere termijn), uitvoerbaarheid, etcetera.

Voor de financiering van de projecten zal gezocht worden naar combinaties van bijdragen vanuit de gemeente (als eigenaar), bijdragen van derden en subsidies.

De projecten zijn per landgoed gegroepeerd, en ingedeeld naar prioriteit:

- prioriteit 1 (0 – 5 á 10 jaar)

Dit zijn ingrepen op plaatsen waar de situatie al zo ver achteruit is gegaan dat er, als er niet wordt ingegrepen, een 'point of no return' dreigt te ontstaan. De nog zichtbare restanten van de oorspronkelijke waarden en kwaliteiten zullen dan helemaal zijn verdwenen. Dit heeft tot gevolg dat de maatregel die dan nog genomen kan worden extreem duur of ingrijpend wordt, of zelfs zinloos is geworden. Daarmee dreigt er dus direct verlies aan kwaliteiten.
Veelal is hier sprake van een combinatie van achterstallig onderhoud (0 – 10 jaar) en het uitvoeren van maatregelen (0 – 5 jaar).
Een voorbeeld is het Engelse werk: door het achterstallig onderhoud uit te voeren wordt een snelle achteruitgang voorkomen, om dit bijzondere landschapselement zeker te stellen voor de toekomst is herstel nodig.

- prioriteit 2 (wegwerken overig achterstallig onderhoud 0 - 10 jaar)

Dit is nodig om de landgoederen weer op een aanvaardbaar onderhoudsniveau te brengen. Dit vraagt de komende 10 jaar om een extra investering.

- prioriteit 3 (0 – 20 jaar)

Het gaat hier om maatregelen die niet direct noodzakelijk of urgent zijn, maar die als ze uitgevoerd worden, wel een substantiële bijdrage leveren aan de kwaliteit en belevingswaarde van de landgoederen. Of deze maatregelen worden uitgevoerd wordt vooral gekoppeld aan kansen die zich voordoen: een boerderij of gebouw dat leegkomt en herbestemd kan worden, een subsidiemogelijkheid die zich voordoet, etcetera.

In de hierna volgende tabel worden de maatregelen opgesomd. Op bijbehorende kaart zijn de nummers aangeduid.

CONCEPT

OVERZICHT VAN MAATREGELEN
Maatregelen in Rhijnauwen
Sfeer: formeel levendig & bruisend

Prioriteit 1 Rhijnauwen

R 1.10	Herinirichtingsplan Huisbos met doorzicht (vista)
R 1.11	Herprofileren Dwarslaan en antiparkeermaatregelen
R 1.12	Versterken Nummeri

Prioriteit 2 Rhijnauwen

R 2.10	Rhijnauwenselaan: opheffen parkeren en herinrichten (subsidie)
R 2.11	Verbeteren inpassing tennisbaan (heggen, hekken, parkeerplaats, verlichting, reclameuitingen, etc)
R 2.12	Parkeerlus: herinrichten (subsidie)
R 2.13	Realiseren fietsparkeerplaats bij Theehuis
R 2.14	Nabij Fort: herstellen waterloop: baggeren, eco-oever aanbrengen
R 2.15	Verlagen heg met ca. 1m
R 2.16	prikkeldraad vervangen door haag of (vlecht)heg waar mogelijk
R 2.17	bloemrijker gazon bij bebouwing en speelweide
R 2.18	bij speelweide wal vervangen door struweel om oude percelering weer terug te brengen
R 2.19	strooisellaag op diverse plekken verwijderen als pilot voor de ontwikkeling van de kruidlaag; bij succes breder toepassen
R 2.20	struweel/zoomvegetatie toevoegen op diverse plekken; vaak is het voldoende om het beheer op 0 te zetten, zodat het struweel kan uitgroeien; zo kan er bv. aan de zuidwestzijde van het Vagantenpad ten noorden van de Vossegatsdijk sleedoornstruweel worden aangeplant
R 2.21	herstel oude houtwal/haag bij Nummeri

Prioriteit 3 Rhijnauwen

R 3.10	Verplaatsen bijgebouwen Stayokay naar locatie beheerpost
R 3.11	Verplaatsen beheerpost naar eventueel vrijkomende gebouwen
R 3.12	Rhijnauwenselaan: verharding vervangen (klinkers ipv asfalt)
R 3.13	Parkeerplaats bij Theehuis herinrichten (als P3; indien subsidie)
R 3.14	Rhijnauwenselaan tussen Theehuis en Vossengatsedijjk: laan herinrichten (verharding vervangen, antiparkeermaatregelen)
R 3.15	Vogelnest en omgeving opknappen
R 3.16	115 – 123
R 3.17	Ophangen van nestkasten voor soorten als torenvalk, steenuil en bosuil op nader te bepalen plaatsen

CONCEPT

Oud Amelisweerd
Sfeer: formeel landschappelijk

Prioriteit 1 Oud Amelisweerd

O 1.10	Tuin bij landhuis herinrichten
O 1.11	Beeldenlaan: bijplanten bomen, verwijderen dode stammen, struikenlaag terugzetten. Aanleg wandelpad met halfverharding
O 1.12	Trapeziumbos: verwijderen dood hout en takhout langs paden
O 1.13	Trapeziumbos: Struikenlaag terugzetten tot achter stammen
O 1.14	Trapeziumbos: zwakke en dode bomen verwijderen, aanplant nieuwe bomen, boomverzorging monumentale bomen
O 1.15	Trapeziumbos: halfverharding met strakke rand aanbrengen
O 1.16	locatie? Aanplant van eik in gaten
O 1.17	Trapeziumbos: zichtlijn op monumentale eik herstellen
O 1.18	Engels werk en slingerbos: herinrichtingsplan opstellen

Prioriteit 2 Oud Amelisweerd

O 2.10	Voorlaan herinrichten (subsidie)
O 2.11	(naam locatie?) hakhout verwijderen, bomenrij vrijzetten, jonge bomen die geen onderdeel zijn van laanstructuur kappen, gaten vullen met eik
O 2.12	(naam locatie?) vrijzetten laan, noordzijde aanvullen met laanbomen
O 2.13	(naam locatie?) sloot baggeren
O 2.14	Bezoekerscentrum: fietsparkeerpaats aanleggen
O 2.15	prikkeldraad vervangen door haag of (vlecht)heg waar mogelijk
O 2.16	bloemrijker gazon bij landhuis
O 2.17	strooisellaag op diverse plekken verwijderen als pilot voor de ontwikkeling van de kruidlaag; bij succes breder toepassen
O 2.18	struweel/zoomvegetatie ontwikkelen op diverse plekken (vaak kan dat door het beheer op 0 te zetten, zodat het struweel kan uitgroeien)
O 2.19	greppels uitdiepen of juist dempen (als er kwel is)
O 2.20	openingen in bunkers maken en grond aanbrengen op bodem voor vleermuizen, padden en overwinterende vlinders; vleermuiskasten aan de buitenkant als verblijfplaats in de zomer

Prioriteit 3 Oud Amelisweerd

O 3.10	Tuinderijstrook omvormen tot boomgaard
O 3.11	Kas verplaatsen naar De Aardvlo
O 3.12	(naam locatie?) Aanplant knotwilgen in slootkant
O 3.13	(naam locatie?) Aanleg wandelpad
O 3.14	Verlengen bunkerpad?
O 3.15	(naam locatie?) Strooisellaag ivm stinzeplanten
O 3.16	Aanpassen verharding, voorpleintje verharden
O 3.17	Achterbos: oude bomenrij langs scheidingssloot vrijzetten
O 3.18	(naam locatie?) duiker vervangen door brug
O 3.19	(naam locatie?) aanvullen boomgaard met hoogstamfruit
O 3.20	(naam locatie?) Meidoornheg rond boomgaard
O 3.21	(naam locatie?) Uitdiepen greppel
O 3.22	Ophangen van nestkasten voor soorten als torenvalk, steenuil en bosuil op nader te bepalen plaatsen

CONCEPT

Nieuw Amelisweerd
Sfeer: historisch natuurlijk

Prioriteit 1 Nieuw Amelisweerd

N 1.10	Onderzoek en herstel landschappelijke tuin
N 1.11	grienden Landje van Wiggen uitvoeren met behoud van oude slotenpatroon; (integratie met)
N 1.12	kwel in de Beurs uitbuiten (wat meer afgraven grote poel op basis van ecohydrologisch onderzoek), grondhopen afvoeren

Prioriteit 2 Nieuw Amelisweerd

N 2.10	Aanpakken stormvlakte
N 2.11	Aanpak Paardewater
N 2.12	Herstel bosvijvers
N 2.13	(naam locatie) verwijderen opschot en zichtbelemmerende beplanting
N 2.14	Herstel middeleeuwse weg in Markiezenbos
N 2.15	(naam locatie) Aanleg fietsparkeerplaats
N 2.16	Boomgroepen Springer- en Achtmorgenweide restaureren
N 2.17	Vrijzetten eikenrij zuidzijde Markiezenbos
N 2.18	Strooisellagen verwijderen en verwerken tbv stinzeplanten
N 2.19	bloemrijker gazons bij het landhuis, met madeliefjes, ereprijs en pinksterbloem; de grote ronde vijver weer terugbrengen, met plaats voor amfibieën
N 2.20	openingen in bunkers maken en grond aanbrengen op bodem voor vleermuizen, padden en overwinterende vlinders; vleermuiskasten aan de buitenkant als verblijfplaats in de zomer
N 2.21	struweel/zoomvegetatie toevoegen op diverse plaatsen, veelal door beheer te stoppen zodat het struweel kan uitgroeien
N 2.22	grond en houtsnippers weghalen van voormalige brandplaats, spontane bosvorming laten gaan; herkenbare oeverlijn bij Keukenwater houden
N 2.23	strooisellaag op diverse plekken verwijderen als pilot voor de ontwikkeling van de kruidlaag; bij succes breder toepassen; doe het op het goede moment bv. in september (evt. voorkomen padden)
N 2.24	door beheer meer structuur creëren in griendencomplex langs de Kromme Rijn; ook weer knotten van wilgen

Prioriteit 3 Nieuw Amelisweerd

N 3.10	Aanpak greppel langs Helweide
N 3.11	
N 3.12	
N 3.13	(naam locatie) Verwijderen en afvoeren houtrillen
N 3.14	Aanpak Keukenwater
N 3.15	Herstel Pinetum
N 3.16	Aanleg brug tussen Pinetum en tuin
N 3.17	(naam locatie) herstel sloten
N 3.18	Realiseren zichtas in verlengde van Paardewater
N 3.19	Realiseren doorzichten (vista's) Domlaan en Madamlaan
N 3.20	
N 3.21	Hekken herstellen
N 3.22	Verbeteren entree vanaf Koningsweg
N 3.23	Realiseren uitzichtpunt bij De Beurs
N 3.24	Maken en realiseren beplantingsplan Landje van Wiggen

CONCEPT

N 3.25	Aanplant heg zuidzijde Markiezenbos
N 3.26	Herstel boombeplanting zuidwesthoek Markiezenbos
N 3.27	ophangen van nestkasten voor soorten als torenvalk, steenuil en bosuil op nader te bepalen plekken
N 3.28	op opengevallen plaatsen soorten te planten met sneller verterend blad (es, linde), tbv de kruidlaag

CONCEPT

5.3 Organisatie en exploitatie

De landgoederen vallen organisatorisch en financieel onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Utrecht. Het verbeteren en versterken van de organisatie en aansturen van de landgoederen kan een belangrijke bijdrage leveren aan de duurzame instandhouding ervan. Ook in financieel opzicht kan dit leiden tot een betere balans in kosten en opbrengsten.

Uit ervaringen met andere landgoederen in Nederland komt naar voren dat het in beginsel mogelijk zou moeten zijn om een landgoed financieel sluitend te exploiteren. Randvoorwaarde daarbij is dat de aansturing berust bij een (in hoge mate) zelfstandig organisatorische eenheid. Het gegeven dat de Utrechtse landgoederen hoge bezoekersaantallen hebben kan daarbij een belangrijke drager zijn. Op het eerste oog lijken de landgoederen de potentie te hebben om minimaal kostenneutraal geëxploiteerd te worden, waarbij inkomsten en uitgaven (beheer en projecten) een gezonde en samenhangende financiële huishouding vormen. Het bieden van ruimte aan nieuwe functies, zoals ook in deze visie is verwoord, is daarbij een voorwaarde. Mogelijk zal daarvoor, bij de gemeente Bunnik, een bestemmingsplanwijziging moeten worden doorlopen.

Onderzocht zal worden of dit voor de Utrechtse landgoederen en voor de gemeente Utrecht een interessante stap is die meerwaarde biedt voor de landgoederen. De Toekomstvisie zal daarbij, áls deze stap wordt gezet, als kader worden meegegeven

CONCEPT

Bronnen

Rapporten Bert Maes
(Ecologische waarden Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen (2009), Stinzenflora Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen (2009), Historische Dendrologie landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen (2009) en Broedvogels Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen (in voorbereiding).)

Rapport Lucia Albers

Rapport Oranjewoud

Bomenvisie POS

CONCEPT